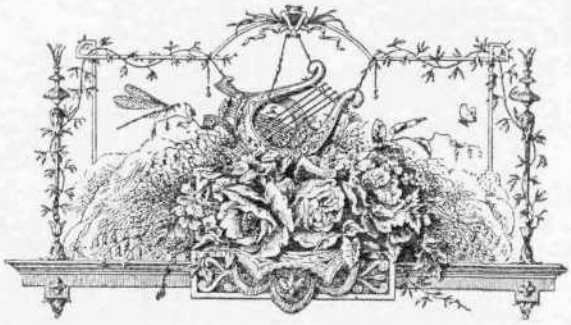

ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΜΟΥ

Ἔτσι σ' ἐγνώρισα παιδί, κ' ἔτσι σὲ βλέπω πάλι·
τῆς μαλακῆς σου ἀμμουδιᾶς ἡ ἁπλωμένη ἀγκάλη,
ἡ πράσινη τῶν κήπων σου καὶ τῶν ἀγρῶν σου ζώνη
ποῦ μέσα στὴν ἀπανεμιὰ τῆς ρεματιᾶς φουντόνει,
τὰ σπίτια τὰ κατάλευκα, τὸ ἀρχαῖο ρημοκλήσι
ποῦ στὸ βουνὸ κατάκορφα καιροὺς ἔχει μετρήσει,
ἡ γαλανή σου θάλασσα μὲ βάρκαις, τρεχαντήρια,
τὰ ὄρη τὰ ζωγραφιστὰ καὶ τὰ ψηλὰ ἀκρωτήρια.
Στέκουν, πυργόνουν τ' ἄγρια κι' ἀπόκρημνα πλευ-
[ρά των
καὶ δέχονται ἀτράντακτα τὴ λύσσα τῶν κυμάτων
ποῦ τρέχουν, φθάνουν μανισμένα
ἀπὸ πελάγη ἀνταριασμένα.
Στὴ μαγική σου σιγαλιά, στὴ ζηλευτὴ ἡσυχία,
ποῦ γλυκονανουρίζεται θαρρεῖς ἡ εὐτυχία,
τί χείλη ἀναστενάξανε, τί δάκρυα ἔχουν στάξει,
πόσαις καρδιαὶς τοῦ χωρισμοῦ ἡ ὥρα ἔχει σπαράξει!
Τῶνά του πόδι στὴ στεριὰ καὶ τἄλλο στὸ καΐκι,
μ' ὅλη τῆς ὕστερης στιγμῆς τὴ μυστικὴ τὴ φρίκη,
μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ σκοτισμὸ καὶ μὲ τὸ δισταγμό της
ἐστάθηκεν ὁ ταξειδιώτης.
Ἐμπρός του ἡ ἄστατη, μικρὴ τοῦ καΐκιοῦ σανίδα,
πίσω ἡ μεγάλη, ἀσάλευτη, γαλήνια πατρίδα
μὲ τὰ βουνὰ τ' ἀθάνατα βαριὰ θεμελιωμένα,
μὲ τὰ χωριὰ τὰ ψωτερὰ ποῦ ζῇ εὐτυχισμένα
κόσμος ποῦ δὲν ἐζήτησε τὴν εὐτυχία ναῦρη
πέρ' ἀπ' τὸ κῦμα τὸ πικρὸ στὴν ξενητιὰ τὴ μαύρη.
Στὸ μαγικὸ πανόραμα μὲ τὴ ματιά του μένει
ὅλ' ἡ καρδιά του βυθισμένη.
Καὶ ὅμως φεύγει, ἐνῷ πονεῖ καὶ κλαίει τὴν πατρίδα.
Γιατὶ στὸ νοῦ του ἡ γόησσα Νεράϊδα, ἡ Ἐλπίδα,
ἄγνωστου κόσμου ἀνοίγει πλάτη
καὶ λάμπει σὲ φανταστική, ροδόχρυση ἀτμοσφαῖρα,
στὴν ἄκρη τοῦ πελάγου πέρα
τῆς εὐτυχίας τὸ παλάτι.
Φεύγει· τὸ κῦμα στὸ γιαλὸ λυπητερὰ βουΐζει,
καὶ κάποιο μάτι κλαίει γι' αὐτόν, κάποια καρδιὰ
[ραγίζει.
Τί κόσμος πέρασε ἀπὸ δώ, τί κόσμος θὰ περάσῃ,
ἀγαπημένο ἀκροθαλάσσι!
Καΐκια ποδισιάρικα γιὰ καταφύγι σ' ἔχουν,
κι' ὅταν καταιβῇ ὁ βοριᾶς καὶ θαλασσόνῃ τρέχουν,
στ' ἀπάνεμά σου τὰ λημέρια.
Καὶ τότε σὺ ἔχεις γιορτή, τότ' ἔχεις πανηγύρι.
Ἀρματωσιαὶς διάφοραις, ἀπὸ τὸ τρεχαντήρι
ὡς στὸ καράβι καὶ σκαριὰ ὅσα τεχνίτη χέρια
μὲ νοῦ κατασκευάζουνε, — σιγὰ σιγὰ στολίζουν
τὰ γαλανά σου κύματα καὶ μὲ ζωὴ γεμίζουν
τὸ ἥσυχο ἀκρογιάλι σου. Τί ναύταις, τί λεβέντες,
ποῦ τοὺς ἀνάθρεψε ὁ βοριᾶς, τοὺς μέστωσε ὁ πονέντες,
κ' ἡ ξαφνικὴ ἀνεμοζάλη
τοὺς σύναξε τοὺς ἔσμιξε σ' αὐτὸ τὸ περιγιάλι
γιὰ λίγαις μέραις μοναχά, πέρ' ἀπ' τὰ μακρυσμένα
λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς, κι' ἀπ' τὰ χαριτωμένα
νησιὰ τῆς Ἄσπρης θάλασσας!
Καὶ πόσα ἠχολογοῦνε
τότε τραγούδια ναυτικὰ ποῦ βγαίνουνε κι' ἀνθοῦνε
σ' ἄγνωστου ναύτη ποιητῆ τὰ στήθη τὰ ἐμπνευ-
[σμένα,
καὶ στὸ χαρτὶ δὲν τἄγραψε, δὲν τάχει δέσει πέννα·
ἐλεύθερα σὰν τὰ πουλιὰ τοῦ κάμπου ταξειδεύουν,
μὲς στῆς καρδιαὶς φωλιάζουνε, στὰ χείλη ζωντα-
[νεύουν,
καὶ κόσμ' ὁλόκληρο μαγεύουν,
ὅπου νησιὰ καὶ θάλασσα καὶ βράχος κι' ἀκρογιάλι,
ὅπου χωριὸ θαλασσινὸ χαρούμενο προβάλλει
καὶ πέλαγα εὐρύχωρα χορεύουνε τὸ ναύτη,
καὶ ὅπου γιὰ ναυτόπαιδο κόρης ψυχὴ ἀνάψτει.—
Ἐδῶ τὰ χέρια σφίγγουνε οἱ ναύταις μεταξύ των
κι' ἀνοίγουνε τὰ χείλη των κι' ἀνοίγουν τὴν ψυχή
[των,
αὐτοὶ ποῦ ξέρουν τὴ ζωὴ στὴ γῆ νὰ τὴ χαροῦνε
γιατὶ στὸ κῦμα τὴ ζωὴ συχνὰ τὴν ἀψηφοῦνε,
αὐτοὶ ποῦ τ' ἔσμιξε ὁ βοριᾶς μιὰ μέρα, κ' ἴσως πάλι
νεκροὺς μιὰ μέρα σ' ἄξενο τοὺς σμίξει περιγιάλι.

Λιμάνι τῆς πατρίδος μου ποῦ σ' ἔχει ἀγκαλιάσει
ἡ ψωτεινότατη αὐτὴ γαληνωμένη πλάση.
Ἔτσ' ἥσουν, εἶσαι σήμερα καὶ θᾶσαι στὸν αἰῶνα.
Τίποτε δὲν ἐχάθηκεν ἀπ' τὴ φαιδρή σου εἰκόνα!
Κι' ἂν πιὸ βαθιὰ τὰ κύματα τοὺς βράχους ἔχουν
[φάγει,
καὶ ἄλλοι κυλιστήκανε μέσ' στ' ἄπατα πελάγη,
ἂν ἡ βροχαὶς χαράκωσαν τὴν ἄπειρή σου ὄψη
κ' ἔχει ἀπ' τὰ δέντρα σου πολλὰ ὁ ξυλοκόπος κόψει,
στὸ μέγα σου τὸ μέτωπο δὲν ἔμειναν σημάδια·
τὰ χρόνια κ' ἡ ἀντάραις των περάσανε σὰν χάδια
ἀπάνω στ' ἀκατέλυτο, πελώριο κορμί σου,
κι' ἀπ' τὸ βαθὺ κι' ἀστείρευτο ποτάμι τῆς ζωῆς σου
σταλαγματιὰ δὲν ρούφηξαν τὰ χρόνια ποῦ χαράζουν
στὴν ὄψι μας τὸ διάβα των, τὰ χρόνια ποῦ ἀλλάζουν
ἀλύπητα τὴν ὠμορφιά, τὴ δύναμι, τὴ χάρι
σὲ κυρτωμένο, ἀδύνατο καὶ ἄσχημο κουφάρι.
Ἔτσ' ἥσουν κ' ἔτσι ἀπ' ἀντικρὺ σὲ βλέπω πάλι τώρα,
σὰν ζωγραφιὰν ἀσάλευτη σὲ μαγεμένη χώρα·
τὰ πλοῖά σου βαριὰ ἀραγμένα
σὲ κύματα πελεκημένα
ἀπὸ σμαράγδι, ἀκίνητα καὶ ἄψυχα κ' αἰώνια,
σὰν νὰ μὴ τἄγγιξαν τὰ χρόνια·
ἡ φύσις γύρω βυθισμένη
στὴν ἔκστασι τῆς σιγαλιᾶς, γλυκειά, φωτολουσμένη.
Θαρρεῖς, Νεράϊδα μυστικὴ τὸ χέρι ἔχει ἁπλώσει,
καὶ τάχει ὅλα μαρμαρώσει,
καὶ ὅλα ὡς ἦσαν ἔχουν μείνει
μέσα σὲ ὕπνου ἀξύπνητου τὴ μαγικὴ γαλήνη.

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

ΚΙΜΩΝ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ[1]

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕ'.

Ὅσοι παρηκολούθησαν τὴν λυπηρὰν αὐτὴν ἱστορίαν, τὴν τραγικὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ Κίμωνος Ἀνδρεάδου κατερείπωσιν, θὰ ἐνθυμοῦνται ἐνίοτε τὸν ἀπαίσιον αὐτῆς ἐργάτην, τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Νικόλαον Βερτῆν.

Θὰ τὸν φαντάζωνται ἀναντιρρήτως, διωκόμενον ὑπὸ τῶν Ἐριννύων, διασκελίζοντα ὡς ἀκανθώδη ἔρημον τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, συρόμενον, πίπτοντα ἐν τῷ μέσῳ τενάγους ὀνείδους, τὸν δημιουργὸν τόσων ἐρειπίων, ὅπως κατὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν, ἰδὼν κεραυνόπληκτον τὸν εὐεργέτην του, ἐσύρετο φεύγων ὡς διωκόμενος, πίπτων ἐντὸς τῶν χανδάκων τῶν ἑλῶν, ἐπὶ τῶν ἀκανθωδῶν θρύων. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι οἱ ἀναγνῶσταί μου ἔχουν ἀδιάσειστον πεποίθησιν, ὅτι τὸν συνέτριψεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸν κατέθαψε τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀρά, ἐκεῖνον, ὅστις ἔσχισεν εἰς ῥάκη τὴν καρδίαν ἡ ὁποία τὸν ἐθέρμανε, ὁ ὁποῖος ἐδώρησεν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἐγένετο πατήρ του τὸν θάνατον καὶ τὸ αἶσχος.

Ἀναντιρρήτως οἱ ἐπιεικέστεροι εἶναι πεπεισμένοι, ὅτι τοὐλάχιστον συμβούλιον πειθαρχικὸν ἀπήγγειλε κατ' αὐτοῦ ἀδυσώπητον τὴν ἐτυμηγορίαν ἐκείνην τὴν πολλάκις ἰσοδύναμον πρὸς καθαίρεσιν, τὴν ἐξωθοῦσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ στρατεύματι ὑπηρεσίας, περιφρονημένον, ἐξηυτελισμένον, ***δι' ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀξιωματικοῦ διαγωγήν.*** Καὶ ἂν δὲ τυχὸν ἐφείσθησαν τοῦ ἀθλίου τούτου τὰ πειθαρχικὰ συμβούλια, ἀναντιρρήτως ἡ παγερὰ περιφρόνησις, ἡ ἀγρία ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ***παρίου,*** ἀπομάκρυνσις ὅλων τῶν τιμίων ἀνδρῶν τοῦ στρατεύματος, θὰ τὸν ἠνάγκασαν, αὐτὸς μόνος νὰ ἀπεκδυθῇ τὴν τιμημένην στολὴν τοῦ στρατιώτου, νὰ φύγῃ ἐξουθενωμένος, κατάρατος, καταλείπων ὄπισθέν του αὔλακα δυσώδη, τὴν ἀναμνησιν βδελυροῦ ὀνόματος.

Μεθ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν δυσαρέσκειάν μου, εὑρίσκομαι, φίλοι ἀναγνῶσται, εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ διαλύσω τὰς λυπηράς, τὰς ἀξιοθρηνήτους ταύτας πλάνας. Μοὶ ἐπιβάλλεται χάριν τῆς ἀληθείας νὰ σᾶς παράσχω ἄκων αὐτὴν τὴν ἀπογοήτευσιν.

Τὸ μόνον ἀτύχημα, τὸ ὁποῖον ὑπέστη ὁ κύριος ἀνθυπολοχαγὸς ἕνεκα ***τῆς ἀτυχοῦς αὐτῆς περιπτώσεως,*** ὡς τὴν ὠνόμαζεν, ἦτο ὅτι ἐδέησε νὰ καταλίπῃ τὰς Ἀθήνας.

Ὄχι, διότι τὸν ἐδίωξαν διὰ μεταθέσεως· καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη θὰ ἦτο γνήσιον τέκνον παχυλῆς πλάνης, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ ἰδιωτικαὶ διαφοραὶ τῶν ἀξιωματικῶν δὲν πρέπει νὰ ἀπασχολοῦν τὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔκρινεν ἀπαραίτητον νὰ ὑποστῇ αὐθόρμητος αὐτὴν τὴν θυσίαν, πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρέστων συναντήσεων, ἰδίᾳ τῆς τοῦ λοχαγοῦ Βράγκα, διότι, ὡς ἔλεγε διὰ τὸν Κίμωνα, ***ποιὸς τὸ λογαριάζει ἐκεῖνο τὸ σαράβαλο!***

Μετετέθη λοιπόν, ***τῇ αἰτήσει του,*** εἰς τὸ *** σύνταγμα, ἑδρεῦον ἐν τῇ πόλει ***.

Ἐκεῖ, ἐργαζόμενος ἐπὶ προμελετημένου σχεδίου, εἶναι ἐπιφυλακτικώτατος καὶ καθόλου ἀξιοπρεπὴς καὶ ἄψογος, ὅπως ὅταν παρεσκεύαζεν ἐπιμελῶς τὴν ἀτιμίαν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ εὐεργέτου του.

Οἱ ἀνώτεροι αὐτοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ, καὶ ἡ κοινωνία πᾶσα τῆς πόλεως *** εἶναι κυριολεκτικῶς μαγευμένοι ἀπὸ αὐτόν.

Καὶ δικαίως· εἶναι τόσον ἁβρὸς τοὺς τρόπους, τόσον πρόθυμος νὰ εὐχαριστῇ τοὺς πάντας, τόσον γλυκύς, τόσον εὐπροσήγορος. Διὰ τοῦτο φυσικώτατα εἶναι τὸ ***χαϊδεμένο παιδὶ*** ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας τῆς πόλεως.

Ἴσως θὰ μοὶ ἀπαντήσετε: Ἐπαρκεῖ τάχα διὰ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς συνειδήσεως τὴν ἠρεμίαν, ἡ ἀντικειμενικὴ αὕτη ἐκτίμησις; Ὑπάρχει ἀλγεινότερον μαρτύριον ἀπὸ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀνυποληψίαν καὶ περιφρόνησιν ἐκείνου, τὸν ὁποῖον περιβάλλει διὰ τῆς ὑπολήψεώς της ἡ κοινωνία; Εἶναι ὀλιγώτερον δυστυχὴς ὁ ἠναγκασμένος νὰ ἐρυθριᾷ ἐν τῷ κρυπτῷ πρὸ τῶν ἰδίων του ὀφθαλμῶν;

Ἀλλὰ τίς σᾶς εἶπε, παρακαλῶ, φίλοι ἀναγνῶσται, ὅτι ὁ κύριος Βερτῆς ὑρίσταται αὐτὰς τὰς συμφορήσεις αἰδοῦς ἀπέναντι τοῦ καθρέπτου του;

Ἀναντιρρήτως ὑπὸ τὴν ὑμετέραν προϋπόθεσιν εἶναι κόλασις ὁ ἐσώτερος βίος. Ἀλλὰ τὴν πυρὰν τῆς τοιαύτης κολάσεως τὴν ἀνάπτει ὁ δαυλὸς τῶν ἐλέγχων. Τοῦτο ὅμως, εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς ὅπου εὑρίσκει εὔφλεκτον ὕλην, τὴν συνείδησιν. Ἀλλ' ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ ὑποστηρίξω καὶ πάλιν, ὅτι τῆς συνειδήσεως οἱ ἔλεγχοι εἶναι νοσηρὰ κατάστασις, κατατρύχουσα τοὺς ὀργανισμοὺς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι οὐδένα ἠνόχλησαν ποτέ, τοὺς ὀργανισμοὺς τοὺς ὑπεραισθητικούς, ἐπὶ παντὸς ὅ τι λέγεται τιμή, δικαιοσύνη, εὐθύτης.

Δὲν ἀμφισβητῶ, ὅτι διὰ τὸν ὡραῖον τοῦτον ἀξιωματικὸν δὲν θὰ εἶχε βεβαίως πολλὰ θέλγητρα ὁ βίος, ἂν ἡ μνήμη του ἔπασχεν ἐξ ἀϋπνίας. Θὰ παρήλαυνον πρὸ αὐτῆς τόσαι μαῦραι εἰκόνες! Ἐκείνη ἡ θερμὴ ἀγκάλη, ἡ ὁποία ἠνοίχθη καὶ τὸν περιεπτύχθη ὀρφανόν, παντέρημον, ἐγκαταλελειμμένον, ἐκείνη ἡ μορφὴ ἡ ἀγωνιῶσα ἐξ ἀγάπης καὶ τρόμου, ὅταν ἔκυπτεν ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ τὸν ἠμφισβήτει κατὰ τοῦ θανάτου, ἡ ἀτελεύτητος ἐκείνη σειρὰ τῶν θυσιῶν, ἔπειτα ἡ ἀτιμία του, ἡ ἀγρία τοῦ εὐεργέτου του δολοφονία, τὸ ἁμαρτωλὸν θῦμα, τὸ ὁποῖον παρέδωκε τὴν πνοὴν ἐν τῷ νοσοκομείῳ, τὰ δύο ὀρφανὰ μὲ τὰ μελανὰ ἐνδύματα τοῦ πένθους διπλῆς ὀρφανίας, τὰ καλύπτοντα τὸ σῶμά των, τὰ βαρύνοντα τὰς μικρὰς ψυχάς των, ἦσαν ἐπαρκέστατα, ὅπως ἀποτελέσουν εἰκόνας ἱκανὰς νὰ ἀποδιώξουν διὰ παντὸς ἀπὸ τοῦ ἐργάτου αὐτῶν τὸν ὕπνον καὶ τὸ μειδίαμα.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐτυχῶς νοσηρὰ ἡ φαντασία τοῦ κυρίου Νικολάου Βερτῆ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ φάσματα ταῦτα δὲν ἐμφανίζονται ποτὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς του· διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἐφάνη ἠθική τις βάσανος ἢ μελαγχολία ἐπισκιάζουσα τὴν αἰωνίαν αἰθρίαν τῆς φαιδρᾶς μορφῆς του.

Τοὐναντίον, ὅπου αὐτὸς ἐμφανίζεται, σκορπίζει κύκλῳ του τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν χαράν. Εἶναι ὁ ὑποκινητὴς καὶ πρόεδρος ὅλων τῶν ἐπαρχιακῶν διασκεδάσεων, ὁ ὀργανωτὴς ὅλων τῶν χορευτικῶν καὶ ἄλλων ἑσπερίδων· ἐσπούδασε καὶ ἐκτελεῖ πλεῖστα ἀθῷα παίγνια τῶν συναναστροφῶν, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ὁ Μουσηγέτης αὐτὸς τὸν ἔχει θεράποντα, διότι ᾄδει πρὸς κιθάραν περιπαθέστατα.

Ἀλλὰ παρ' ὀλίγον νὰ λησμονήσω τὸ οὐσιωδέστερον. Εἶναι ὁ πολιτικὸς ἀστὴρ τῶν αἰσθηματικῶν ὀνείρων ὅλων τῶν δεσποινίδων τῆς πόλεως ***. Ὅταν διέρχεται ἔφιππος τὰς ὁδούς (διότι καὶ τοῦτο ἀκόμη ἐλησμόνησα νὰ σᾶς προσθέσω, ὅτι φέρει ἤδη ἐπὶ τῆς μικρᾶς στολῆς του τοὺς δύο ἀστέρας τοῦ ὑπολοχαγοῦ καὶ τὰ ἀργυρᾶ ὑπομασχάλια τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ συντάγματος), ὅταν σπινθηρίζουν ἐπὶ τῶν λίθων αἱ ὁπλαὶ τοῦ ἵππου του ἐν καλπασμῷ, ἐνῷ αὐτὸς ἵσταται ἐπ' αὐτοῦ ὡραῖος, εὐθυτενής, μὲ τοὺς μύστακας ὑπερηφάνως ὠρθωμένους, πόσα ἀνοίγονται παράθυρα καὶ πόσαι πάλλουν νεανίδων καρδίαι! Καὶ ἐκεῖνος φιλομειδής, ἀπαστράπτων, ἐπιχαρίτως προσκλίνων, τὰς χαιρετᾷ διὰ τοῦ μαστιγίου του.

Αἱ περὶ γάμου προτάσεις τὸν κατακλύζουν πανταχόθεν· ἀληθὴς πολιορκία τῶν ὑποψηφίων νυμφῶν καὶ τῶν μητέρων των τὸν περισφίγγει ἐντὸς κλοιοῦ ἐσθήτων, ἐντὸς δικτύου τριχάπτων καὶ ἀρωμάτων. Ἀλλ' αὐτὸς δὲν σπεύδει. Ἔχει βαθεῖαν τὴν συνείδησιν τῶν προσόντων του. Εἶναι νέος, εἶναι ὡραῖος, καὶ κοινωνικῶς τελείως μορφωμένος· διότι ἐπίσταται μετ' ἀπαραμίλλου χάριτος νὰ ἐνδύεται, νὰ καλλιεργῇ τὸν μύστακά του, νὰ μυροβολῇ, νὰ κάθηται, νὰ προσηκόνεται, νὰ φλυαρῇ, νὰ χαιρετᾷ· πρὸ πάντων νὰ χαιρετᾷ. — Διότι ἐνῷ οὐδέποτε ἀποκαλύπτεται, κατορθόνει εἰς τὸν μονότονον στρατιωτικὸν χαιρετισμόν, φέρων πάντοτε τὴν χεῖρα παρὰ τὸ γεῖσον τοῦ πηλικίου του, νὰ προσδίδῃ ἑκάστοτε, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ἄπειρον ποικιλίαν τόνων καὶ χρωματισμῶν, ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν συνταγματάρχην του καὶ φρούραρχον, δι' ἐπιληπτικοῦ τανυσμοῦ τῶν μελῶν, ὡς ἐν ἀκαμψίᾳ πτωματικῇ, ἐν καταληψίᾳ σεβασμοῦ, μέχρι τοῦ πρὸς τοὺς ἐνοχλοῦντας αὐτὸν διὰ τοῦ χαιρετισμοῦ των ὁπλίτας, τοὺς ὁποίους ἀντιχαιρετᾷ κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα, τινάσσων ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω τοὺς δακτύλους, ὡς ἂν ἤθελε νὰ τοὺς ῥαπίσῃ ἀπὸ τοῦ ὕψους του.

Ἡ συνείδησις ὅλων αὐτῶν τῶν προσόντων, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τοῦτο τὸ οὐσιῶδες, ὅτι ἐν τῇ ἐπετηρίδι τὸ ὄνομά του δὲν εἶναι καὶ πολὺ κάτω ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ τῶν ὑπολοχαγῶν, τὸν καθιστᾷ πολὺ ἐπιφυλακτικόν.

Αὐτὸς ἐποφθαλμιᾷ κυρίως τὴν προῖκα τῆς δεσποινίδος Ἐρασμίας, θυγατρὸς τοῦ βουλευτοῦ κ. Γαλανίδου, ἀνερχομένην εἰς διακοσίας στρογγύλας χιλιάδας δραχμῶν· στέργει δὲ ἐπὶ τέλους καὶ τὴν φέρουσαν τὴν προῖκα ταύτην δεσποινίδα, ἂν καὶ ἡ μορφή της εἶναι ζωντανὴ καὶ ἔντονος διαμαρτυρία κατὰ τοῦ ὀνόματος τὸ ὁποῖον ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν ὁ ἀνάδοχός της.

Δὲν πρόκειται δέ, σημειώσατε, μόνον περὶ τῆς προικός. Ὁ πατήρ, γέρων ἤδη, ταχέως θὰ ἀποσυρθῇ τῆς πολιτικῆς· μολονότι δὲ οὐδεμία εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ περὶ τούτου μνεία ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ, οὐχ ἧττον οὐδεὶς δισταγμός, ὅτι ὅλα τὰ ἐκλογικὰ κεφάλαια τοῦ πενθεροῦ θὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὸν γαμβρόν, ὁ ὁποῖος θὰ τὰ πολλαπλασιάσῃ διὰ τοῦ ἑλκυστικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἐπεράστων τρόπων του.

Θὰ εἰσέλθῃ ἀφεύκτως εἰς τὴν Βουλήν, θὰ κάμῃ μέλλον· δὲν τολμῶ δὲ νὰ σᾶς ἐκμυστηρευθῶ, ἕως ποῦ φθάνουν τὰ ὄνειρά του, διότι τὰ φαιδρὰ ὄνειρα δὲν τὰ ἀποκρούει διόλου ἡ φιλομειδὴς φαντασία τοῦ κυρίου Βερτῆ. Δὲν εἶναι δὲ καὶ ὅλως ἀδικαιολόγητα. Πάντες γνωρίζομεν, ὅτι μία ἀγόρευσις ἀξιωματικοῦ ἐν τῇ Βουλῇ, ὅπως δήποτε παρασκευαζομένη, προσπορίζει δικαιώματα, ὅσα οὐδὲ εἴκοσι ἐτῶν περιφανεῖς ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίαι.

Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει τελεία εὐτυχία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ; Τὸν νεαρὸν τοῦτον ἀξιωματικόν, τὸν ὁποῖον εὐλόγως θὰ ὑπελαμβάνετε, ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς εὐτυχίας, κατατρώγει ἐσώτερος καὶ κεκρυμμένος σάραξ, πόθος δυσεκπλήρωτος.

Ἤθελε νὰ ἦτο εἰς αὐλικὴν ὑπηρεσίαν· ἐπὶ οἱῳδήποτε τίτλῳ, ἀδιάφορον. Θὰ ἠρκεῖτο, ἂν ὑπῆρχον διαγγελεῖς, νὰ ἦναι τρίτος βοηθὸς ἑνὸς διαγγελέως. Μόνον νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ αὐλικός.

Καὶ θὰ εἶχεν ἄπειρα στοιχεῖα εὐδοκιμήσεως. Ἀβρότατος καὶ εὐπροσήγορος, οὐδένα δυσαρεστεῖ, πρὸς οὐδένα ἀντιλέγει. Μειδίαμα δὲ μόνιμον, ἀναλλοίωτον θάλλει ἐγκατεστημένον ἐπὶ τῶν χειλέων του, ὑπὸ τὴν προστατευτικήν, τὴν δροσερὰν σκιὰν τοῦ ὡραίου μύστακός του. Ἔχει ἐν παντὶ ὑπόδειγμα τὸν τύπον τοῦ αὐλικοῦ ἐκείνου, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ὁ ποιητής, ὅτι ἅμα γεννηθείς, πρὶν θέσῃ εἰς τὸ στόμα τὸν μαστὸν τῆς μητρός του, ὑποκλίνεται πρὸς αὐτὴν βαθύτατα.

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὡς ἀποτελοῦν τὸ γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρός του, εἶναι τὸ ἔμφυτον ἐν αὐτῷ αἴσθημα βαθείας εὐγνωμοσύνης, τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν στιγμὴν εὐγλώττως καταφωροῦν οἱ λόγοι του. Διότι καὶ διὰ τὰς μᾶλλον ἀσημάντους, τὰς κωμικωτέρας ὑπηρεσίας, ἐκδηλόνει τὴν εὐγνωμοσύνην του, μετὰ περιπαθείας λυρικῆς· ***μὲ καθυπεχρεώσατε, οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν χάριν, ἡ μνήμη τῆς καλωσύνης σας ἐχαράχθη εἰς τὴν καρδίαν μου, εἶμαι σκλαβωμένος, αἰχμάλωτός σας, ἀπείρως εὐγνώμων·*** ὅλαι αὐταὶ αἱ φράσεις ἐνσκήπτουν κατὰ πᾶσαν στιγμήν, ποικίλλουσαι ἐπ' ἄπειρον.

Σᾶς συναντᾷ αἴφνης· ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνάψῃ τὸ σιγάρον του. Ἀφοῦ θέσῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ γείσου τοῦ πηλικίου του, θὰ κάμψῃ ἐν σχήματι τόξου τὸ ἐπίχαρι σῶμά του, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρώτων νεφελῶν τοῦ καπνοῦ θὰ πτερυγίσῃ περιπαθὴς ἡ φράσις ***ἀπείρως εὐγνώμων.***

[1] Τέλος· ἴδε σελ. 379.

Ἄλλοτε κάθησθε παρὰ μίαν τράπεζαν περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἡμισείας δωδεκάδος κενῶν καθισμάτων. Ἀφοῦ σᾶς χαιρετήσῃ γλυκερώτατα, ἀφοῦ σᾶς ἐρωτήσῃ καὶ τύχῃ τῆς συγκαταθέσεώς σας, θὰ σύρῃ ἓν ἐξ αὐτῶν, ὀπισθοχωρῶν καὶ στρέφων τὸν δεξιὸν πόδα τοξοειδῶς. Θὰ ἀκούσετε δὲ πάλιν τὴν αὐτὴν περιπαθῆ βεβαίωσιν· *ἀπείρως εὐγνώμων.*

ΚΓ'.

Τὰ ἔτη διέρρεον. Ὁ Φαίδων καὶ ἡ Θάλεια ἀνεπτύσσοντο καὶ προώδευον ὑπὸ τὴν πατρικὴν προστασίαν τοῦ Φιλίππου Βράγκα. Ὅλη τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἡ χρηστότης, ὅλη τῆς καρδίας αὐτοῦ ἡ εὐθύτης ἐξεδηλοῦντο δαψιλεῖς, μετὰ σρρίγους ἐπὶ τῶν τέκνων του τούτων, καὶ ἀβρότατον ἀνέδιδον τὸ ἄρωμα τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς του οἱ κάλυκες οὗτοι τῆς ζωῆς.

Φαιδρὰ μόνον δὲν ἦσαν ποτέ. Εἶδον νὰ πίπτῃ εἰς ἐρείπια ἡ καλιά των, νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ μήτηρ των, νὰ συντριβῇ ὁ πατήρ των ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν ζωηραὶ εἶναι αἱ ἐντυπώσεις τοῦ νοῦ, ἀκοίμητος ἡ μνήμη, ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν αἱ θλίψεις καταλείπουν ὑποστάθμην χρονίας μελαγχολίας ἐν τῇ καρδίᾳ.

Διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν Κυριακήν, ὅτε ὁ ἐπίτροπός των ὁ Φίλιππος Βράγκας ἐλάμβανεν ὑπὲρ αὐτῶν ἄδειαν, διὰ νὰ τοὺς παρέχῃ τὴν παραμυθίαν τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας καὶ τῆς στοργῆς του, αἱ πρῶται πρωϊναὶ ὧραι τῆς ἀδείας των διετίθεντο εἰς προσκύνημα τοῦ πατρικοῦ τάφου ἐν τῷ πρώτῳ νεκροταφείῳ.

Αὕτη ἦτο ἡ ψυχαγωγία τῶν δύο ἀδελφῶν. Ἡ ἐπιμέλεια τοῦ τάφου τοῦ πατρός των· ἡ καλλιέργεια τῶν ἀνθέων του. Ἐπεζήτησαν εἰς ὅλας τὰς ἐσχατιὰς τοῦ νεκροταφείου καὶ τὴν γῆν, ἥτις ἐκάλυπτε τῆς μητρός των τὸ λείψανον, ἀλλ' εἶναι τόσον πολυάριθμοι οἱ ἀνώνυμοι νεκροί, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς σκέπει σταυρός, ἀλλὰ μόνον ὁ χόρτος τῶν ἀγρῶν. Οὐδεμία ἔνδειξις, οὐδὲν σῆμα, διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὰς ἐρεύνας των. Ὁ Θεὸς ἠρνήθη εἰς τὴν ἐκπεσοῦσαν καὶ ταύτην τὴν παραμυθίαν. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρὸς κατὰ τὰς ἐπιταφίους εὐχάς, τὸ στόμα τῶν ὀρφανῶν ὑπαγορεύει εἰς τὸν ἱερέα δύο ὀνόματα, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων ζητεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁ λειτουργός Του τὴν ἀνάπαυσιν.

Ἦτο Κυριακή. Μετὰ μῆνα ἔληγε τριετία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός των. Ὁ Φαίδων καὶ ἡ Θάλεια ἦσαν παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Φιλίππου Βράγκα.

Τὸ πρόγευμα εἶχε περαιωθῆ καί, μεταξὺ ἄλλων ὁμιλιῶν, ἐπανῆλθον εἰς τὸ αἰώνιον θέμα τοῦ παραδόξου ἐκείνου ξένου, ὁ ὁποῖος τόσην εἶχεν ἐκδηλώσει θλῖψιν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρός των, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλον τὰ δύο ὀρφανὰ τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς των.

— Μοῦ πολιορκεῖ πάντοτε τὸν νοῦν, παιδιά μου, ἔλεγεν ὁ Φίλιππος, τὸ μυστήριον τοῦ εὐεργέτου σας τούτου. Ποῖος εἶναι τάχα αὐτὸς ὁ Ντούλας Ῥαντίνας. Ἐζήτησα διὰ παντὸς τρόπου πληροφορίας περὶ αὐτοῦ· ὅλαι αἱ ἐν Αἰγύπτῳ προξενικαὶ ἀρχαί μας ἐτέθησαν εἰς κίνησιν. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν, ἀφοῦ ἔγεινε κάθε ἔρευνα καὶ ἐρώτησαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Σουδάν, εἶνε ὅτι ἦτο ἄλλοτε γνωστὸς εἰς τὴν Κασσάλαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Χαρτούμ. Ἐμπορεύετο μὲ καραβάνια τὴν ἀραβικὴ γόμα καὶ τὰ πτερὰ τῆς στρουθοκαμήλου. Ἦτο τίμιος, φιλόπονος καὶ οἰκογενειάρχης, ἔχων μέχρι πρὸ διετίας τὴν οἰκογένειάν του ἐν Σιμπὶν Ἐλ Κόμ. Ἀλλ' ἀπὸ τότε τίποτε δὲν ἐγνώσθη περὶ αὐτοῦ· αἱ ταραχαὶ εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκεται ἀπὸ καιροῦ ἡ Ἄνω Αἴγυπτος καὶ τὸ Σουδάν, καθιστοῦν ἀδύνατον πᾶσαν ἔρευναν. Ζῇ τάχα ὁ εὐεργέτης σας ἢ ἀπέθανεν εἰς τοὺς ἀξένους ἐκείνους τόπους;

— Ἂν ζῇ, εἶπεν ὁ Φαίδων μετ' εὐσεβοῦς συγκινήσεως, ὁ θεὸς νὰ τὸν βοηθῇ καὶ νὰ τὸν προστατεύῃ· ἂν ἀπέθανε, νὰ τῷ χαρίσῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀνάπαυσιν γιὰ τὸ καλὸ ποῦ ἔκαμε σὲ μᾶς τὰ ἔρημα. Γιατί, ὕστερα ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν γονέων μας καὶ τὸ δικό σας, αὐτοῦ τοῦ ἀγνώστου τὸ ὄνομα ἔχομεν λατρευτὸ στὴν ψυχή μας.

— Δὲν θὰ ἦσθε παιδιὰ τοῦ Κίμωνος, Φαίδων μου, ἂν δὲν ἠσθάνετο ἡ καρδιά σας ὅ τι λέγεις. — Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ βασανίζει τὸν νοῦν μὲ ὅλη τὴν πεποίθησι τὴν ὁποίαν ἔχω, ὅτι εἶναι εὐγενὴς καρδιὰ ὁ εὐεργέτης σας, εἶναι ὅτι κατ' ἀνάγκην ὑπάρχει τι τὸ ψευδὲς εἰς τὴν διήγησίν του, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν του μετὰ τοῦ μακαρίτου πατρός σας. Τὸν πατέρα σας ἐγνώρισα καὶ συνεδέθην ἀδελφικῶς μαζύ του, ἀφότου ἀνθυπολοχαγὸς ἀκόμη ἐτοποθετήθη εἰς Ἀθήνας. — Πρὶν τὸν γνωρίσω μόλις ἦτο δύο ἢ τρία ἔτη ἀξιωματικὸς εἰς τὴν μεταβατικὴν ὑπηρεσίαν. Ποτὲ δὲ μοῦ ἔκαμε λόγον περὶ ὑπηρέτου εἰς τὸν ὁποῖον νὰ παρέσχε τοιαύτας εὐεργεσίας, ὥστε νὰ ἐξηγηθοῦν αἱ θυσίαι τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ μακαρίτης δὲν ἄφινε καμμίαν εὐκαιρίαν νὰ εὐεργετῇ. Καὶ αὐτὸ ἐστάθη ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς του. Καὶ τώρα νὰ πιστεύσω εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην; Ποιὸς ξέρει, ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ ξένος ὁποῦ εὐτύχησε στὴν ξενιτιά, ὁποῦ τὸν ηὗρε ὅτι ἐπάτησε στὴν Ἑλλάδα λείψανο ἀχνὸ τὸν πατέρα σας, καὶ τὰ παιδιά του δυστυχισμένα, ἠμπορεῖ ἴσως νὰ ἀποτελέσῃ ἐξαίρεσιν. Ποιὸς ξέρει! Ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄνομα, ποτέ, εἶμαι βέβαιος, ποτὲ δὲν μοῦ τὸ ἀνέφερεν ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας σας. Ἔτσι θὰ μείνῃ σκοτεινὸ αὐτὸ τὸ μυστήριο;

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους σιγὴ ἐπηκολούθησε, καθ' ἣν ἐπὶ πολὺ ἕκαστος ἀνεστρέφετο μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκέψεων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τοὺς ἀπέσπασεν αἰφνιδίως ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος τῆς ἔξω θύρας. Καὶ μετ' ὀλίγον ὁ ὑπηρέτης τοῦ Βράγκα ἐκόμισεν ἐπιστολὴν συστημένην ἡ ὁποία ἔφερε γραμματόσημα αἰγυπτιακὰ καὶ τὴν σφραγῖδα τῶν ταχυδρομείων Καίρου καὶ Ἀλεξανδρείας. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπηυθύνετο πρὸς αὐτόν.

— Κάτι μοῦ λέγει, παιδιά μου, εἶπεν ὁ Φίλιππος ἐν συγκινήσει, ὅτι τὸ γράμμα τοῦτο περιέχει τὴν λύσιν τοῦ μυστηρίου.

Τὴν ἤνοιξε σπεύδων.

Περιεῖχε δὲ ἐσώκλειστον ἐπιταγὴν εἰς τὸν κομιστὴν πρός τινα τραπεζίτην δέκα εἰκοσαφράγκων καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν ἐνσφράγιστον ἡ ὁποία ἀπηυθύνετο «Πρὸς τὸν Κύριον Φαίδωνα καὶ τὴν Κυρίαν Θάλειαν, παιδιὰ τοῦ μακαρίτη Κίμωνος Ἀνδρεάδη.»

Ἡ πρὸς τὸν Φίλιππον Βράγκαν ἐπιστολὴ εἶχεν ὡς ἑξῆς.

Ἀξιότιμε Κύριε!

Κοντὰ τρία χρόνια τώρα ἀπὸ τῆς ταραχαῖς τῶν Δερβισῶν κλεισμένος στὸ ἐσωτερικό, δὲν εἶχα ἠμπορέσει νὰ σᾶς γράψω.

Δὲν γνωρίζω ἂν εἴχατε τὴν καλωσύνη νὰ δεχτῆτε τὴν ὀλίγη βοήθεια, ὅπου, ὁ μικρὸς ἐγὼ καὶ ἀνάξιος, ἠθέλησα νὰ δώσω στὰ ὀρφανὰ ἐκεινοῦ, ὅπου τοῦ χρωστῶ τὴ ζωή μου καὶ ὅ τι καλὸ εἶδα σ' αὐτὸ τὸν κόσμο.

Ἂν τὰ δεχτήκατε λαβαίνω τὸ θάρρος νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ δεχτῆτε καὶ τὸ ἐσώκλειστο τσέκι ἀπὸ δέκα ναπολεόνια γιὰ νὰ γείνῃ ἀπὸ μέρος ἰδικό μου στὸ νεκροταφεῖο στὰ τρία χρόνια ἐπάνω, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὴν ἀνάπαψι τοῦ μακαρίτη, ἕνα μνημόσυνο γιὰ τὴν ἁγιασμένη ψυχή του.

Καὶ ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μνημόσυνο καὶ φύγουν ὅλοι οἱ ἄλλοι χριστιανοί, ὅταν θὰ μείνετε μόνοι ἐσεῖς, ἡ φαμίλια σας καὶ τὰ ὀρφανά, τότες μπροστὰ στὸ μνῆμα τοῦ πατέρα τους νὰ ἀνοίξουν τὸ γράμμα, ὅπου τοὺς γράφω.

Πιστεύω, ὅτι ἡ καλωσύνη σας δὲν θὰ μοῦ ἀρνηθῇ αὐτὸ τὸ μεγάλο χατῆρι.

Σᾶς προσκυνῶ καὶ μένω δοῦλός σας.

Ντούλας Ῥαντίνας.

— Ὤ, εἶμαι βέβαιος, τώρα, παιδιά μου, ὅτι ἀπάνω στὸν τάφο τοῦ πατέρα σας θὰ λυθῇ τὸ μυστήριο. Τί νὰ ἦναι αὐτὸ ὅπου θέλει νὰ διαβάσετε ἐκεῖ, σὰν νὰ ζητοῦσε νὰ τὸ ἀκούσῃ ἡ ψυχή του; Ἐξομολόγησις; Νέα πάλιν εὐεργεσία; Ὅ,τι κι' ἂν ἦναι, εἶμαι βέβαιος, ὅτι εἶναι πρᾶξις τιμίας ψυχῆς. Διὰ τοῦτο θὰ ἐκτελέσωμεν κατὰ γράμμα αὐτό, ὅπου μᾶς ζητεῖ.

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συνεπληροῦτο τριετία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κίμωνος, τὰ τέκνα του καὶ ὁ Φίλιππος Βράγκας μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἐδέοντο ὑπὲρ τῆς ψυχῆς του ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ πρώτου νεκροταφείου.

Οὐδεὶς ἄλλος εἶχε προσέλθει ἐκεῖ. Φαίνεται ὅτι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματός του τὴν μνήμην εἶχον ἐξαφανίσει τὰ κύματα δέκα ἐτῶν, ἅτινα εἶχε κυλίσει ἐπ' αὐτοῦ ὁ χρόνος ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸν ἐκεραύνωσε τοῦ Νικολάου Βερτῆ ἡ ἀτιμία, ἀφ' ἧς ἡ ἡμιπληγία τὸν ἐξώθησε τοῦ κύκλου τῆς στρατιωτικῆς συναδελφότητος.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ μνημοσύνου καὶ τὰς ἐπιμνημοσύνους ἐπὶ τοῦ τάφου εὐχὰς ἀπῆλθον οἱ ἱερεῖς καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ νεκροθάπται, οἱ κηπουροὶ καὶ οἱ ἀγυιόπαιδες, τοὺς ὁποίους εἶχε συγκεντρώσει ἐκεῖ τῶν κολλύβων ἡ διανομή.

Εἶχον ἀπομείνει μόνοι πρὸ τοῦ ταπεινοῦ, τοῦ ἀνθοσπάρτου τάφου.

Καὶ τώρα, Φαίδων, εἶπεν ὁ Φίλιππος, διάβασε, παιδί μου, τὸ γράμμα σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία ἐκείνου, ὅπου τὸ ἔστειλε. Κάτι μοῦ λέγει, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ εὐσεβέστερο μνημόσυνο τῆς ψυχῆς τοῦ πατρός σας.

Καὶ ὁ Φαίδων ἀνέγνωσεν ἐν συγκινήσει·

Κύριε Φαίδων καὶ Κυρία Θάλεια!

Εἶπα ψέμματα ἀπάνω στοῦ πατέρα σας τὸ λείψανο. Ἂς μοῦ τὸ συχωρέσῃ ἡ ψυχή του ἡ ἁγιασμένη.

Γιατί, ἂν ἔκρυψα τὴν ἀλήθεια, δὲν τὸ ἔκανα ἀπὸ κανένα κακὸ σκοπό, παρὰ μονάχα, γιατὶ ἀπάνω στὴ λαύρα τοῦ καϋμοῦ ποῦ σᾶς ἔδερνε δὲν ἦταν ὥρα νὰ ἀκούετε τὴν ἱστορία τὴ δική μου· καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτό, στὰ σχολεῖα σας δὲν ἤθελα νὰ κάμω αὐτὴ τὴν ἐξομολόγησι, ὄχι γιὰ μένα, ἀλλὰ γιατὶ μὲ ἔτρωγε μαύρη τρομάρα, ὅτι θὰ ἐδίωχναν τὴ βοήθειά μου.

Εἶπα ψέμματα. Ποτές μου δὲν ἤμουνα ὑπηρέτης τοῦ μακαρίτη τοῦ πατέρα σας. Τὸ ὄνομά μου, οὔτε τὸ ἔμαθε, οὔτε τ' ἀγροίκησε ποτές. Γιὰ λίγαις στιγμαῖς μονάχα μὲ ξαγνάντισε μιὰ νύχτα, μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, σ' ἕνα ἄγριο βουμάνι, λίγο παρέκει ἀπὸ τὰ παλιὰ σύνορα.

Δυστυχισμένο τσοπανόπουλο, δαρμένο, διωγμένο, εἶχα σμίξει ἀπὸ μιὰ βδομάδα μὲ κλέφταις, κλέφτης κ' ἐγώ, λῃστὴς μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι. Καὶ ἔτσι μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι μὲ ἔπιασε ἀπάνω στὴν ἀντάρα τοῦ πολέμου ὁ πατέρας σας λαβωμένος στ' αὐτί μὲ μπαλιά, ἀπὸ τὰ δικά μου τὰ χέρια, ἂν καὶ μοῦ τ' ἀρνιώτανε ἔπειτα τὸ ἁγιασμένο του στόμα. Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη καὶ τελευταία λῃστεία ποῦ μὲ ἀνακάτεψε ἡ κακή μου τύχη.

Ἤμουν στὰ χέρια του δικός του, ξαρμάτωτος ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ πιστόλι του, ἕτοιμο καὶ σίγουρο σφαχτὸ γιὰ τὸ μπόγια.

Κι' αὐτὸς ὅπου σᾶς ἐγέννησε ἐλυπήθηκε τὸ δυστυχισμένο τὸ σκλάβο του.

«Φύγε», μοῦ εἶπε, «καὶ μὴ πλειὰ κλέφτης. Νὰ δουλέψῃς, νὰ γείνῃς καλὸς ἄνθρωπος· στοῦ Θεοῦ τὰ χέρια σὲ παραδίδω».

Λογιάζω πῶς ἀκόμα τὰ ἀκούω τὰ λόγια αὐτά, ὅπου μοῦ εἶπε τὸ ἁγιασμένο στόμα του μὲ φωνὴ γεμάτη ἀπὸ συμπάθεια καὶ ψυχόπονο· τὰ λόγια ὅπου μοῦ φαίνουνταν ὄνειρο, ὅπου δὲν τὰ ἐπίστευαν τ' αὐτιά μου, μόνο ἐστεκόμουν ἀκίνητος, καρφωμένος, καὶ τὸν ἔβλεπα στὰ μάτια.

Καὶ δὲν ἦταν αὐτὸ μονάχα. Μοῦ ἄδειασε στὰ χέρια τὴν τσέπη του τὴ φτωχή, μοῦ ἔδωκε νὰ φάω ψωμί, νὰ γλυτώσω, νὰ δουλέψω «Εἶναι ἀκόμα καιρὸς μοῦ εἶπε νὰ γείνῃς τίμιος ἄνθρωπος».

Καὶ στὸ ὕστερο αὐτὸς ὁ ἅγιος ἄνθρωπος μ' ἀγκάλιασε καὶ μ' ἐφίλησε, γιατὶ ἔχαρισα τὴ ζωή στὸ κορίτσι ποῦ σκλαβόσαμε.

Ναὶ μὲ φίλησε, ἐμένα τὸ λῃστή. Ἦταν μεταλαβιά, ἅγιο μύρο τὸ φιλὶ ἐκεῖνο. Πόσαις φοραῖς ὕστερα ποῦ εἶδα τὸ χάρο μὲ τὰ δόντια μπρός μου τὸ θυμόμουνα ἐκεῖνο τὸ φιλὶ καὶ μὲ στύλωνε σὰν νὰ περνα τὴν ἁγία μετάδοσι. Μὲ ἐβίασε νὰ φύγω νὰ γλυτώσω· ἐνῶ ἂν ἐπρόφτανε τ' ἀπόσπασμα ποῦ ἤρχουνταν κατὰ πόδι, ἦταν χαμένος κι' αὐτός. Κ' ἔφυγα, ἀφοῦ πρῶτα τοῦ πῆρα μὲ τὴ βία ἀπὸ τὸ στόμα τ' ὄνομά του. Δὲν τὸν εἶδα πειὰ ζωντανὸ κι' ἂν δὲν εἶχα τ' ὄνομά του χαραγμένο στὴν καρδιά, οὔτε τὸ λείψανό του θὰ βλεπα ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι πέντε χρόνια.

Ὅτι μ' ἄφηκε, ἐπλανήθηκα στὸν κάμπο καὶ ἔφτασα ὡς τὸ Βόλο. Ἔζησα στὴν ἀρχὴ βαστάζος, ἐργάτης ἐκεῖ πέρα. Ἔπειτα πέρασα στὴν Αἴγυπτο μ' ἄλλους Βολιώταις μὲ καράβι, καὶ ἐγύρεψα τύχη, βαθειὰ μέσα στὴν Ἀραπιά, στὸ Σουδάν. Ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴ δουλειά μου. Ἔχω σήμερα ἀπάνω ἀπὸ διακόσαις χιλιάδες φράγκα, μαζεμένα ὅλα μὲ ἱδρῶτα καὶ μὲ κίνδυνο καθημερούσιο στὸ ἐμπόριο τῆς γόμας καὶ τοῦ φτεροῦ.

Τὰ γονικά μου δὲν τὰ γνώρισα ποτέ· μικρὸ μ' ἀφῆκαν· ἀδερφὸ δὲν εἶχα κανένα.

Ἕνα ὄνομα μονάχα εἶχα νὰ ἀγαπῶ στὸν κόσμο, τὸ ὄνομα ποῦ χάραξα βαθειὰ στὴν καρδιὰ ἐκείνη τὴ σκοτεινὴ νύχτα.

Καϋμὸ καὶ λαχτάρα εἶχα πάντα νὰ ἀξιωθῶ νὰ ἔρθω μιὰ μέρα στὴν Ἑλλάδα νὰ τὸν ἰδῶ, νὰ πέσω στὰ πόδια του, νὰ τοῦ εἰπῶ νὰ χαρῇ γιατὶ ἀνάστησε ἕναν ἄνθρωπο, μιὰ φαμίλια, γιατὶ ἔχω φαμίλια καὶ γώ, καὶ δυὸ παιδιὰ ἴσα μὲ σᾶς.

Τώρα ἐσεῖς τὰ παιδιά του, ἐλπίζω στὸ Θεό, δὲ θὰ καταφρονέσετε τίμιον ἄνθρωπο, ἐκεῖνον ποῦ ὁ ἁγιασμένος ὁ πατέρας σας ἐσυχώρεσε λῃστή.

Ἐξῆντα χιλιάδες φράγκα ἔχω καταθεμέναις μὲ τόκο ἀπ' ὅταν ἐγύρισα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα· τῆς σαράντα εἰς ὄνομα τῆς κυρίας Θαλείας καὶ τῆς εἴκοσι εἰς ὄνομα τοῦ κυρίου Φαίδωνος.

Μὲ αὐταῖς τῆς εἴκοσι ὁ κύριος Φαίδων νὰ σπουδάσῃ ὅποια ἐπιστήμη ὀρέγεται ἡ καρδιά του. Ἡ ἄλλαις εἶναι γιὰ τὴν κυρία Θάλεια, σὰν ἀδύνατο μέρος ὅπου εἶναι, γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ, ὅπως πρέπει στὸ τιμημένο ὄνομα τοῦ πατέρα της. Κι' ὅταν θὰ κλείσω τὰ μάτια, ὅ,τι εὑρεθῇ, θὰ τὰ μοιρασθῆτε κεφαλιάτικα μὲ τὰ παιδιά μου.

Μὴν τυχὸν καὶ βάλετε, παιδιά μου, μὲ τὸ νοῦ σας, πῶς αὐτὰ σᾶς τὰ ἔδωσα ὁ ἀνάξιος ἐγὼ καὶ δὲν τὰ καταδεχθῆτε.

Σᾶς τὰ στέλνει ἐκεῖνος ὅπου μοῦ ἐχάρισε τὴ ζωή, ὅπου μὲ ἔκαμε τίμιον ἄνθρωπο, ὅπου ἐστάθηκε αἰτία νὰ τὰ ἀποχτήσω. Ἐκεῖνος σᾶς τὰ στέλνει μαζὶ μὲ τὴν εὐκή του.

Ὁ Θεὸς νὰ ἦναι πάντα μαζύ σας.

Ντούλας Ἀαντίνας.

Ὅταν, διακοπτόμενος ὑπὸ λυγμῶν συγκινήσεως, ἐπεραίωσε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ γράμματος τούτου ὁ Φαίδων, εἶδε τὸν Φίλιππον καὶ τὴν γυναῖκά του κλαίοντας ὡς παιδία.

—Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθινά, παιδιά μου, εἶπεν ὁ Φίλιππος. Κατὰ γράμμα ἀληθινά. Τὴν περίστασιν αὐτὴν μοῦ τὴν ἔχει διηγηθῆ ἀπαράλλακτα ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας σας. Καὶ τὰ κατόπιν εἶναι ὅλα ἀληθινὰ βέβαια· νὰ μὴ σᾶς μείνῃ δισταγμός. Ἡ δωρεά του εἶναι δωρεὰ τιμίου ἀνθρώπου, ψυχῆς ἀγαθῆς. Ἐκεῖνοι ὅπου κερδίζουν χρήματα ὄχι μὲ τίμια μέσα δὲν τὰ χαρίζουν ἔπειτα χωρὶς συμφέρον. Ὅλα εἶναι ἀλήθεια· ἀκόμα καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς χρυσῆς καρδιᾶς τοῦ Ἀαντίνα, ὅτι αὐτὴ ἡ περιουσία εἶναι κληρονομία ποῦ σᾶς ἀφῆκε ὁ πατέρας σας.

Τὰ δύο ὀρφανὰ ἐγονυπέτησαν· ἤρεμος, γλυκεῖα μελαγχολικὴ συγκίνησις κατέκλυζε τὴν ψυχήν των.

Αὐτὸ τὸ περιβάλλον τὴν ὥραν ἐκείνην παρουσίαζεν εἰκόνα ζωῆς, εἰκόνα ἱλαράν, θυμήρη, ἀποδιώκουσαν τοῦ θανάτου τὸ φάσμα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ μυριονέκρου περιβόλου.

Ἦτο μία τῶν ἀλησμονήτου γλυκύτητος ἡμερῶν τοῦ ὀθινοπώρου· εἶχε βρέξει τὴν προτεραίαν καὶ ὁ ὁρίζων, ἀνέφελος, κρυσταλλίνης διαυγείας, μὲ τὸ σμαράγδινον στερέωμα ὡς ἔδαφος, παρουσίαζε τὰ κύκλῳ τοπία φαιδρά, ἐν ὅλῃ τῶν χρωματισμῶν αὐτῶν τῇ γλυκείᾳ ἁρμονίᾳ.

Ἄνωθεν τῶν τοίχων τοῦ νεκροταφείου διεραίνετο ὁ Σαρωνικός, καθρέπτης κυανοῦς, τὸν ὁποῖον οὐδεμία ἐρρυτίδονε πνοή, διασχιζόμενος μόνον ἀπὸ ἀτμόπλοια διασταυρούμενα, ἀπὸ λευκὰ ἱστία πλοίων, δραστηρίους, σφριγηλοὺς ἀγωγοὺς τῆς ζωῆς. Ἁμάξια πλήρη πανηγυριστῶν διήρχοντο ἔξωθεν, βαίνοντα πρὸς τὸ Μπραχάμι, ἐπὶ τῶν ὁποίων κορασίδες χωρικαὶ ἔψαλλον ᾄσματα φαιδρά.

Καὶ αὐτὴ ἡ Νεκρόπολις εἶχε περιβληθῆ ἑορτάσιμα. Τὰ χρυσάνθεμα ἤνθουν ἐπὶ τῶν τάφων ποικιλόχρωμα, γελόεντα, ὑπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν λάμψιν τῶν χρωμάτων αὐτῶν, ἐνῷ ἀκόμη ὑπέτρεμεν ἐπ' αὐτῶν τὸ δάκρυ, τῆς νυκτὸς ἡ δρόσος. Μέλισσαι βομβοῦσαι καὶ χρυσαλλίδες χαρωπαὶ ἐφίπταντο τῶν ἀνθέων καὶ ἐξεμύζων ἄρωμα καὶ ζωὴν ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῶν τάφων βλαστανούσης χλωρίδος. Ἄνωθεν ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων τὰ ὁποῖα πλαισιοῦν τὰ μάρμαρα τὰ λευκά, ἐτερέτιζον χαρωποὶ οἱ σπίνοι καὶ οἱ φαιδροὶ καὶ ἀεικίνητοι ἐρυθρόλαιμοι.

Καὶ αὐτὸ τοῦ νεκρολιβάνου τὸ ἄρωμα τὸ ἀλγεινόν, τὸ ὁποῖον ἐπενέμετο εἰσέτι τὴν ἀτμοσφαῖραν, συνεφύρετο τὴν ὥραν ἐκείνην πραΰνον τὴν ψυχήν, μετὰ τοῦ ἀρώματος τῶν ἀνθέων, μετὰ τῆς γλυκείας ὀσμῆς τῆς βεβρεγμένης καλάμης τῶν θερισμένων ἀγρῶν.

Καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων τούτων, ἐν τῇ ψυχῇ τῶν δύο ὀρφανῶν ἀναπαρίστατο τότε ὁ ἀλησμόνητος πατήρ των οὐχὶ ὑπὸ τὴν τραγικὴν μορφήν, τὴν φέρουσαν τοῦ θανάτου τὴν σφραγῖδα, τὴν ὁποίαν εἶχε τηρήσει ζωηρὰν ἡ μνήμη των, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐξέπνευσεν ἐν τῇ ἀγκάλῃ τῶν τέκνων του, ἀλλ' ἀνίστατο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των ἀκμαῖος, ὡραῖος, πλήρης σφρίγους καὶ ζωῆς, ὅπως τὸν ἀνεπόλουν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐντυπώσεων τῆς μικρᾶς των ἡλικίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ εὐτυχία δὲν εἶχεν ἀποπτῆ ἔτι ἀπ' αὐτῶν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πατήρ των δὲν ἦτο νεκρός. Ἐνόμιζον ὅτι ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν εὐθυτενής, κρατῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τὰ τέκνα του, καὶ χειραγωγῶν αὐτὰ εἰς τὴν ἀνάντη, τὴν τραχεῖαν ὁδὸν τῆς ζωῆς.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ[1]

Γ'.

Ὅταν ἐκατεβήκαμε ἀπ' τὰ κατάρτια, τὸ Ἀντριώτικο ἦταν πολὺ μακρυά. Δὲν ἔμοιαζε τόρα παρὰ μὲ νυχτερίδα, τῆς ἐρημίας καὶ τῶν τάφων βασίλισσα, ποῦ σιγοπετοῦσε θεότυφλη μέσα σὲ ἀτμοσφαῖρα χρυσορρόδινη. Κάπου κάπου ἄρχιζαν νὰ ξανοίγουν τὰ θεμέλια τ' οὐρανοῦ, ἀργὰ ὅμως, λὲς κ' ἐπάλευαν μεταξύ τους οἱ καιροὶ κ' ἔμενεν ἡ ρύσις ἀναποράσιστη ἀκόμη. Ἔγερνε νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος καὶ ἡ θάλασσα κατακόκκινη ἔδινε ἐκφραστικὴν εἰκόνα μιᾶς ναυμαχίας, ποῦ χίλια πλεούμενα ἀνακάτωσαν τὸν βυθό της καὶ μύριοι νεκροὶ ἔβαψαν μὲ τὸ αἷμα τὰ νερά της. Τὸ κῦμα καθὼς ἔσκαζε ψηλά, ἐσπιθοβολοῦσε πολύχρωμο καὶ βροντερό, λὲς κ' ἐκυλοῦσε θρύμματα λογχῶν καὶ γυμνὰ σπαθιά, κομμάτια ὀβουζίων καὶ κάννες ντουφεκιῶν, δίκοπους μπαλτάδες καὶ μαχαίρια καὶ κράνη χάλκινα καὶ θώρακες καὶ ἀσπίδες, σπρώχνοντας νὰ τὰ ρίξῃ πέρα στὴν ἀκρογιαλιά, μαζὶ μὲ τὰ σκοτεινὰ κορμιά, γιὰ νὰ ἰδοῦν οἱ ἄνθρωποι τὰ ὀλέθριά τους ἔργα καὶ νὰ φρίξουν. Καὶ μέσα στὴν ὑγρὴ ἄχνη του ποῦ ἀνεμόφτερη ἔτρεχε κατὰ τὸν ποντέντε, ἕως ψηλὰ στὸν πυκνὸν οὐρανὸ τὸ Τόξο μὲ τ' ἁρμονικὰ χρώματά του ἔλαμπε, ζωνάρι ἀξετίμητο ἀπὸ νεράϊδας χέρι ὑφασμένο ἀπάνου σὲ ἀεροκάμωτο διασίδι. Μὰ ἰδὲς κατάρα ποῦ τὴν πήραμε κ' ἐμεῖς! Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ θεόσταλτο σημάδι ποῦ προλέγει πάντα στοὺς ἄλλους τὴν ταχτοποίηση τῶν στοιχείων, στοὺς ναυτικοὺς ἐγράφηκε νὰ προλέγῃ πολλὲς φορὲς θαλασσοταραχὲς καὶ ἀγριοκαίρια.

Εἴδες Τόξο τὴν αὐγή;
καλοσύνη τὸ βραδύ.
Εἴδες Τόξο τὸ βραδύ;
κακοσύνη τὴν αὐγή!

ἔλεγαν οἱ παλαιοί μας.

Σύγνεφα μεγάλα, σταχτιὰ σὰν βουνὰ θεόρατα ἀθάλης, μὲ φωτοσκιάσεις ἁρμονικές, με λαγκαδιὲς πυκνοντυμένες, μ' ἐξογκώματα ἐδῶ ποῦ ἄστραφτε τὸ ἀρρᾶτο μάρμαρο, μὲ κορυφὲς ἐκεῖ λεφτοπελεκημένες ποῦ ἔλαμπε τὸ χρυσοβαμμένο κρύσταλλο, ἐδῶ μὲ ποταμοὺς πλατεῖς καὶ κόκκινους, ἐκεῖ μὲ καταρράχτες ψηλούς, ἀσημόχυτους, ἔφραζαν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὰ οὐρανοθέμελα τῆς δύσεως. Κ' ἐπάνω στὶς ὁμάλιες εἴτε στὶς πλαγιές τους, χωρία ἔβλεπες μὲ τ' ἄσπρα τους σπιτάκια νὰ κρέμωνται σὰν σταφυλόρρωγες στὴν ἄβυσσο καὶ παλληκάρια μὲ τὰ βιολιὰ καὶ τὰ λαγοῦτα νὰ μεθοκοποῦν στοὺς δρόμους καὶ παρθένες βεργολυγερὲς νὰ χορεύουν στὶς αὐλές, ἀνεμοπόδαρες. Μέσα στοὺς ποταμοὺς ἔβλεπες καράβια ν' ἁρμενίζουν μὲ ἄξιους κ' εὐτυχισμένους γεμιτζίδες καὶ στὶς λαμπαδιὲς βαθειά, ἀσπρόμαλλα κοπάδια νὰ δροσολογιῶνται τόσο, ποῦ ἐπρόσμενες ὥραν τὴν ὥρα ν' ἀκούσῃς τὰ κυπριά τους νὰ κουδουνίζουν καὶ τὴ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ τους νὰ γλυκολαλῇ. Στὸ ἕνα διάσελο ἐδῶ, ἔλεγες, ταιριαστὸ ἀντρόγυνο πῶς φιλιέται μ' ἔρωτα καὶ πόθο καὶ στὸ ἄλλο ἐκεῖ, γέροντας ξαπλωμένος στὸ λιοπῦρι πῶς ρουφᾷ εὐτυχισμένος τὸ μακρὺ τσιμπουκι του καὶ παρέκει δουλεύτρα λιγερὴ πῶς μασουρίζει στὴ χρυσῆ ἀνέμη της· στὸ ἐδῶθε βουνὸ πῶς ἀνεβαίνει γάμου συμπεθεριὸ λαμπροντυμένο μὲ τὰ στεφάνια καὶ τὰ φλάμπουρα καὶ στὸ κεῖθε πῶς ροβολᾷ πένθιμη νεκροπομπὴ μὲ τοὺς σταυροὺς καὶ τὰ ξεφτέρια. Παρακάτου, ἔβλεπες χρυσορτέρωτο δελφίνι νὰ ἀργοκυλιέται σὲ κροκκοβαμμένη θάλασσα καὶ παραπάνου τὸ φοβερὸ σκυλόψαρο νὰ παραμονεύῃ τὸ σρουγκαρᾶ, ποῦ σκύρτοντας ξερριζώνει τὸ σρουγκάρι ἀπὸ τὸν ξανθὸν ἄμμο τοῦ βυθοῦ, ἐνῷ στὸ πλάγι ἡ γυναῖκα του στὸ φτωχικό της ἀνάβει τὸ καντῆλι τοῦ Ἀϊνικόλα καὶ γονατιστὴ παρακαλεῖ καὶ λέγει, νὰ φυλάῃ ἀπὸ τὴν ὀρφάνια τὰ παιδιά της κ' ἐκείνην ἀπὸ τὴν πικρὴ χηριά! Πλατειὰ καὶ μεγάλη ἁπλονόταν ἡ ἀερούφαντη εἰκόνα ποῦ τὴν βλέπει καθένας καὶ ἀλλοιώτικη, σύμφωνη πάντα μὲ τοῦ νοῦ του τὰ καμώματα καὶ τῆς διψασμένης ψυχῆς του τοὺς πόθους. Πόσες φορὲς κ' ἐγώ, στὴν πλώρη ξαπλωμένος, εἶδα ἐμπρός μου ὁλοζώνταναν τ' ἄπιαστα τῆς φαντασίας μου καμώματα κ' ἐπίστεψα πῶς ἦταν ἀληθινὰ κ' ἐπληρμύρισε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ καρδιά μου ἀπὸ ἀγαλλίαση! Καὶ πόσες φορές, ὅταν ὁ ἄνεμος ἀργοκινόντας τὰ σύγνεφα ἀνακάτωνε τὰ συμπλέγματα καὶ ἄλλαζε τὴν εἰκόνα ἐγὼ ἔτρεμα νὰ μὴ χάσω τὴ μόνη μου παρηγοριά! Μὰ τόρα δὲν ἔβλεπα κ' ἐκεῖ παρὰ τοῦ καταποντισμοῦ μας τὴν πικρὴν εἰκόνα, τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀπελπισία τῶν συγγενῶν μας καὶ σωματοποιημένη τὴν ἀπάνθρωπη φωνὴ τοῦ Ἀντριώτη, ποῦ μὲ τὸ ρέκασμα τοῦ κυμάτου καὶ τὸ μούγκρισμα τοῦ ἀνέλου ἀδελφωμένοι μᾶς εὐχιόταν

—Στὴν ἄλλη ζωή!... στὴν ἄλλη ζωή!...

Ἔπειτα ἀπὸ τέτοια προδοσία τί ἤθελες νὰ κάνουμε; Ὅσο ἐβλέπαμε τὰ στοιχεῖα ὀργισμένα ἐναντίον μας ἐπαλεύαμε κ' ἐμεῖς ὅσο ἠμποροῦσαμε. Στοιχεῖα ἦσαν ἄσπλαχνα καὶ ἄπονα καμώματα τῆς φύσεως, ποῦ τὰ γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ μικρά μας χρόνια οἱ ναυτικοὶ κηρυγμένους ἐχθρούς μας. Νὰ βλέπῃς ὅμως τὸν ἄνθρωπο τὸν ἴδιο, αὐτὸν τὸν συνόμοιό σου, νὰ φέρνεται μὲ τόση ἀπονιά, πῶς νὰ παλέψῃς πιά!

Ἀρχίσαμε νὰ πιστεύωμε πῶς ἐξεγραφτήκαμε ἀπὸ τοῦ κόσμου τὸ βιβλίο, πῶς παραδοθήκαμε λέσι στὰ κύματα καὶ πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐτράβηξαν χέρι ἀπὸ μᾶς, νὰ μὴ συνεπάρῃ κ' ἐκείνους τοῦ θεοῦ ἡ κατάρα. Καὶ ἄλλοι, ἐλέγαμε, ἂν μᾶς ἀπαντήσουν ἔτσι βέβαια θὰ μᾶς φερθοῦν. Ἀπελπισία μᾶς ἐκυρίευε· πάει, εἴμαστε χαμένοι! Ὅμως ἀπὸ τὶς πολλὲς φωνὲς τοῦ καπετάνου, ποῦ δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του ἕως τὴν ὕστερη στιγμή, ἐπιάσαμε πάλι τὶς τρόμπες· μὰ μὲ τί χέρια καὶ μὲ τί ψυχή; Ἐφαμπάραμε καμμιὰ ὥρα κ' ἔπειτα ἕνας ἕνας τὶς παραιτήσαμε μάρμαρο κ' ἐξαπλωθήκαμε στὸ κατάστρωμα ἄφωνοι, ἄλαλοι. Ἐπλάκωσεν ὡς τόσο ἡ νύχτα· καὶ τί νύχτα, χειρότερη καὶ τρομερώτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες. Μαυρίλα πίσσα· κόλαση σωστή. Οὔτε ἄστρα στὸν οὐρανό, οὔτε φανὸς στὴ γῆ κανένας! Τὰ σημάδια τῆς καλοσύνης ἔσβυσαν ἕνα ἕνα. Εἶπε μία στιγμὴ θὰ φυσήξῃ πονεντογάρμπι· μὰ πάλι τὸ γύρισε στὸ γρεγοτρεμουντάνα. Χιόνι ἄρχισε νὰ μᾶς σκεπάζῃ· ἐθυμήθηκε, βλέπεις, ὁ οὐρανὸς ποῦ ἐχρειαζόμαστε σάββανο! Νέκρα ἔπεσε σ' ὅλο τὸ καράβι μας κ' ἐνόμιζες πῶς ἦταν παντέρημο στὰ κύματα. Μοναχὰ στὴν πλώρη ἀγουριόπουν τὸ σκυλὶ καὶ ἡ τρόμπα στὴν πρύμη ἔβγαζε ἀργὰ ἀργὰ τὸ θρηνητικό της σκούξιμο, κάτου ἀπὸ τοῦ καπετάνιου τὰ χέρια.

— Μωρὲ ναῦτες ποῦ τοὺς διάλεξα! ἐμουρμούριζεν αὐτός, ἕνας κ' ἕνας· νὰ χαθοῦν δὲ βρίσκονται σ' ὅλη τὴ γῆ!... Ἀμ δὲν πᾶτε, καϋμένοι μου, νὰ φορέσετε φουστάνια!

— Μὰ τί θὲς νὰ κάνουμε; τοῦ λέει ὁ Κράπας.

— Τί νὰ κάνετε, νὰ παλέψετε, μωρέ, νὰ παλέψετε! σ' ἄρπαξε ἀπὸ τὰ πόδια ὁ χάρος, πιάσε τον ἀπὸ τὸ λαιμό... θὰ σὲ πάρῃ νὰ σὲ πάρῃ, παλληκάρισα. Ὄχι νὰ σταυρώσῃς τὰ χέρια καὶ νὰ παραδοθῆς!

— Μὰ δὲ βλέπεις ποῦ χάσκει τὸ κῦμα νὰ μᾶς καταπιῇ!

— Ὡς ποῦ νὰ μὲ καταπιῇ ἐκεῖνο τὸ ρουφάω ἐγώ!...

Ὁ καπετάνιος ἐγύρευε νὰ μᾶς κεντήσῃ στὸ φιλότιμο. Μὰ μήπως καὶ ἂν ἤθελε κανείς μας ἠμποροῦσε νὰ κινηθῇ! Τὸ χιόνι ἐπλάκωνε μία πήχη τὸ κατάστρωμα· στὰ σχοινιά, στὰ κατάρτια, στὰ σίδερα, στὰ κουρέλια τῶν πανιῶν ἁπλονότουν καὶ ἀσπρογάλιαζε μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι, σὰν κουλουριασμένα φίδια. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἐρχό-

[1] Τέλος· ἴδε σελίδα 369.

τουν τὸ κῦμα καὶ μοῦ ἔδερνε τὸ πρόσωπο· ἦταν βρεγμένη ὡς καὶ ἡ γλῶσσά μου καὶ ὅμως δὲν εἶχα ἀνάκαρα νὰ σηκωθῶ ἀποκεῖ. Ἀποκακαρωμάρα ἄρχισε νὰ μὲ κυριεύῃ κ' ἐνῷ ἤμουν ἀκόμη ζωντανός ἔλεγα πῶς ἤμουν ἄψυχο κουφάρι, πῶς μ' ἐκυλοῦσαν ἀλαφρὸν σὰν πούπουλο τὰ κύματα. Ἔλεγα πῶς ἤμουν πρισμένος ταβοῦλι· πῶς τὸ κεφάλι μου ἦταν ὅμοιο μ' ἕνα ρουμοβάρελο· πῶς τὰ πόδια μου ἐζύγιζαν καθένα ἀπὸ πεντακόσια καντάρια! Ἔξαφνα, λέγει, τὰ θηρία τῆς θάλασσας, τὰ σκυλόψαρα καὶ οἱ φάλαινες, οἱ κροκόδειλοι καὶ τὰ δελφίνια ἐτριγύρισαν, λαίμαργα τὸ ἄχαρο κουφάρι μου κ' ἔπιασαν διαβολικὸ καυγᾶ μὲ τὰ ὄρνια τοῦ οὐρανοῦ γιὰ τὰ κοψίδια μου. Ἐγὼ τὰ κύτταζα ἀδιάφορος κ' ἐγελοῦσα, σκαστὰ καὶ τρανταχτὰ γέλοια, βλέποντάς τα νὰ κοπιάζουν τόσο καὶ νὰ λαχταρίζουν γιὰ τ' ἀρρωστημένα κρεατά μου. Κ' ἔπειτα, λέγει, τὸ κεφάλι μου ἀργοκυλῶντας, πάντα μαῦρο καὶ παρόμοιο μὲ ἕνα ρουμοβάρελο, εὑρέθηκε στὸ λιμάνι τῆς Ὕδρας. Ἦταν ἀνήμερα Λαμπρὴ καὶ ἡ πολιτεία ὅλη ἔλαμπε, κάτασπρη στοῦ ἥλιου τὶς ἀχτίδες, σὰν μαρμαρόχτιστο ἀμφιθέατρο κ' ἐμοσχοβολοῦσε, σὰν ἐκκλησιά. Τρομπόνια ἐβροντοῦσαν κ' ἐβαροῦσαν παιγνίδια κ' ἔπαιζε ρουμπίνι στὸ ποτῆρι τὸ κρασὶ κ' ἔλαμπαν στὰ χέρια κατακόκκινα τ' αὐγὰ κ' ἔτρεμε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» σὲ κοραλλένια χείλη. Τὸ κεφάλι μου ἀργοκυλόντας μέσα ἀπὸ τὰ σημαιοστόλιστα πλεούμενα, ἦρθε καὶ ἄρραξε στὴν ἀκρογιαλιὰ κ' ἐβγῆκαν οἱ νηὲς περδικοστῆθες, μὲ τὰ κίτρινα φακιόλια καὶ τὰ λαμπρὰ γκόλρια τους, καὶ ἦρθαν τὰ λεβεντόπαιδα μὲ τὰ τσόχινα βρακιὰ καὶ πλατειὰ ζωνάρια τους, μ' ἐκύτταζαν κ' ἔλεγαν μὲ ἀπορία: Τίνος εἶνε τοῦτο τὸ κεφάλι; Ἦρθαν μαζὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς μου, μ' ἔβλεπαν κ' ἐκεῖνοι κ' ἐρωτοῦσαν κ' ἔλεγαν: Τάχα τίνος εἶνε τοῦτο τὸ κεφάλι; Ἐγὼ τοὺς ἄκουα κ' ἐστενοχωρούμουν ποῦ δὲν μ' ἐγνώριζαν καὶ ἤθελα νὰ τοὺς φωνάξω — Δικό μου εἶνε, ποῦ Καλημέρα ποῦ βλάμη σας, καὶ πῶς δὲν τὸ γνωρίζετε; Ἐμένα μὲ γνωρίζουν οἱ στράτες καὶ τὰ διάβατα, μὲ τρέμουν τὰ βαγένια καὶ τὰ καπηλειά. Ὁ Μπαταριᾶς σὰν ἀρχίσω τοὺς σκοπούς μου, σπάει τὶς κόρδες τοῦ λαγούτου του καὶ ὁ Σουλεϊμάνης ἀπαραιτεῖ τὸ νάι του στὴ φωνή μου. Ἐγὼ ἂν σηκώσω μάτι στὰ ψηλὰ τὰ παραθύρια, ἀρνήθηκε κάθε γυναῖκα τὸν ἄνδρα της καὶ ἂν σύρω τὸ χέρι στὴ μέση μου τὸ αἷμα κατουρεῖ κάθε μάνας γέννα. Ἐγὼ ἐψάρεψα πρῶτος τὸ μελάτι στοὺς βυθοὺς τῆς Μπαρμπαριᾶς κ' ἐξερρίζωσα τὸ ζωντανὸ καὶ στοιχειωμένο γιούσουρι μ' ἕνα μου τίναγμα. Οἱ Καλυμνιῶτες εἶδαν τὸ βούτημά μου κ' ἐθαύμασαν. Μὲ εἶδε τὸ σκυλόψαρο — μουρδάρικο ψάρι! — καὶ ἦρθε ταπεινὸ ἐμπρὸς στὸ γιαλὶ τῆς περικεφαλαίας μου, θέλοντας νὰ γνωρίσῃ τὸ νέο θηρίο ποῦ ἐσυνεμπῆκε στὰ νερά του· μὲ εἶδαν καὶ οἱ ἀραπάδες τῆς Βεγγάζης καὶ μ' ἐτίμησαν σὰν βασιλέα· μοῦ ἄρησαν ἐλεύθερο τὸ πηγάδι ποῦ θὰ πέρνω νερὸ καὶ τὸ κοπάδι ποῦ θὰ προμηθεύωμαι τὸ κρέας. Ἐμένα μ' ἔμαθαν ἀπὸ μικρὸ παιδὶ ὅλοι οἱ ἀνέμοι ἀπὸ λεβάντε σὲ πουνέντε καὶ ἀπὸ βοριᾶ σὲ ὄστρια καὶ συντρόφεψαν τὸ νυχτοπερπάτημά μου ὅλα τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Καλημέρας ὁ βλάμης σας ποῦ μὲ γνωρίζουν τὰ πόρτα τῆς Μαύρης θάλασσας καὶ τῆς Ἄσπρης τὰ λιμάνια ἀπὸ ἄκρη σ' ἄκρη, καὶ πῶς ἐσεῖς δὲ μὲ γνωρίζετε;

Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἤθελα νὰ τοὺς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσα νὰ βγάλω λέξη ἀπὸ τὸ στόμα μου. Ὡς ποῦ μὲ ἄρπαξαν τὰ παληκάρια καὶ οἱ λυγερὲς κ' ἐβγῆκαν στὸ Βληχὸ νὰ παίξουν κλωτσοσκοῦρι. Ἐδῶ μ' ἔρριχναν ἐκεῖ μ' ἐπετοῦσαν ὁλημερίς. Κ' ἐγὼ ὁλημερίς, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, ἔβλεπα γύρω μου τὴ Φύση νὰ σκορπίζῃ ἄφθονους τοὺς τροφαντοὺς χυμούς της σ' ἔμψυχα καὶ ἄψυχα, κάτου ἀπὸ τὰ ζεστὰ ἀγκαλιάσματα τοῦ μαγιάπριλου. Ἡ δροσολουσμένη χλωροσιὰ ἀπλονότουν κάτω, τάπητας μακρὺς μαργαριτοκέντητος κ' ἐπάνω του χιλιάδες ἐχαμοπετοῦσαν ἔντομα κ' ἐβούιζαν· ὁ γαλανὸς αἰθέρας ἐπεντοβολοῦσε ἀπὸ χιλίων λογιῶν μελωμένα ἀρώματα καὶ ἠχολογοῦσεν ἀπὸ χιλίων πουλιῶν γλυκόφωνα κελαϊδήματα. Ἔπερτε τὸ λιοπύρι ζωντανὸ ὁλοῦθε, σὲ στερηὰ καὶ θάλασσα, στοὺς σχισμένους τοίχους τῶν ἐρημοκλησίων πέρα κ' ἐδῶθε, μέσα στὰ σαρακωφαγωμένα ξύλα τῶν τάφων, κάτω στοὺς ὑγροὺς βυθοὺς κ' ἐπάνω στὸν ξηρὸν αἰθέρα κ' ἐζωντάνευε κάθε ἐνόργανη σπορὰ καὶ ἀνάσταινε ἀπὸ μία νεκρὴ χιλιάδες ἄλλες ὑπάρξεις, ἐχάριζε στὸν γέροντα νιάτα καὶ τὸν νέον ἐγέμιζε συναισθήματα. Ἐγελοῦσαν οἱ λυγερὲς δυνατὰ καὶ μέσα στὸ τρεμουλιαστὸ γέλοιο τους ἐμάντευα τῆς καρδιᾶς των τὴ φωτιὰ καὶ τὴ λαχτάρα. Ἐτραγουδοῦσαν τὰ παληκάρια κ' ἔλεγαν μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ μὲ τὸ παίξιμο τῶν ματιῶν, τὸν πόθο καὶ τὸν καϋμό τους! Κ' ἐγὼ ποῦ ἔβλεπα ἐκεῖνο τὸ γοργοπαίξιμο, ποῦ ἄκουα ἐκεῖνα τ' ἀσημένια γέλοια σὲ Κόλαση ἤμουνα ἀπὸ τὴ ζήλεια γιατὶ δὲν ἠμποροῦσα νὰ εἶμαι σ' ἐκείνη τὴν Παράδεισο! Αἰσθανόμουν τὴν ψυχή μου ν' ἀλυχτᾷ ὅλα ἐκεῖνα τὰ παληκάρια, σὰν σκύλα ποῦ θέλουν νὰ πάρουν τὰ κουτάβια της καὶ δάκρυα ἤθελα νὰ χύσω πύρινα γιὰ τὴν καταδίκη αὐτὴ τῆς σκληρῆς μου μοίρας. Μὰ οἱ βρύσες τῶν ματιῶν μου ἦσαν σφαλιστὲς καὶ τὸ δάκρυ ἐπισοδρομοῦσε κ' ἐχυνότουν μέσα στὸ μυαλό μου, καυτερὸ καὶ βαρὺ σὰν ἀναλυωμένο μολύβι. Τὸ μυαλὸ δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὸ δάκρυ μου κ' ἐκλωτσοῦσε ἕτοιμο νὰ σπάσῃ τὸ κρανίο καὶ νὰ χυθῇ ἔξω ἀκράτητο! Τὸ βάσανό μου αὐτὸ ἐβάστηξε, λέγει, ὡς τὸ ἡλιοβασίλεμμα. Καὶ τότε ὅλοι μαζὶ ἔφεραν τὸ κεφάλι μου καὶ τὸ ἔθαψαν πίσω ἀπὸ τῆς Παπαντῆς τὸ Ἅγιο Βῆμα καὶ θάρτοντας ἐτραγουδοῦσαν καὶ μοῦ ἔλεγαν·

— Στὴν ἄλλη ζωή! . . . στὴν ἄλλη ζωή! . . .

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ καταρώνιασμα ἀκούω μιὰ φωνὴ νὰ μοῦ φέρνῃ τ' ἀέρι:

— Ἔ ἀπὸ τὸ μπάρκο, ἔ! . . .

Μὰ τόσο ἤμουν ἀπελπισμένος, τόσο ἦταν ριζωμένη στὸ νοῦ μου ἡ ἰδέα πῶς ὅλος ὁ κόσμος ἦταν ἐκεῖνο τὸ σακατεμένο καράβι μας κ' ἐμεῖς οἱ μόνοι κάτοικοί του, ὥστε δὲν ἤθελα νὰ πιστέψω τὰ ἴδια μου τ' αὐτιά. Καὶ ὅταν πάλι ἡ φωνὴ δυνατώτερη καὶ πιὸ κοντὰ ξαναδευτέρωσε, εἶπα πῶς ἦταν κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου ποῦ ἀγγελοκρουόταν. Μὰ δόξα νάχῃ ὁ Θεός, δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου· ἦταν ἀπὸ μία θεόσταλτη γολέτα ποῦ ἔπεσε κοντὰ καὶ μᾶς ἔσωσε.

Λίγο ἔλειψε, ἀκοῦς; νὰ φᾶμε καὶ δεύτερο τράκο μὲ τὴ γολέτα. Φανάρια ἐμεῖς δὲν εἴχαμε καθόλου. Σὲ τέτοια κατάσταση ποιός εἶχε νοῦ ν' ἀνάψῃ φῶς; Μὰ φῶς ἀκοίμητο, τὸ φῶς τῶν καντηλιῶν μας, ποῦ δὲν εἶχε σωθῆ ἀκόμη τὸ λάδι του στοῦ Χάρου τὰ παλάτια, ἐσυνάχτηκε νομίζεις ἥλιος κατάμονος στὰ μάτια τοῦ σκύλου μας, ποῦ ἄστραφταν ἀπὸ τὴ λύσσα καὶ στὴν ἀγριοφωνάρα του, ποῦ δὲν ἔπαυε ἀντηχόντας δυνατώτερη ἀπὸ τὸ ρέκασμα τοῦ κυμάτου καὶ τοῦ ἀνέμου τὸ βόγγο. Αὐτὸ τὸ ζωντανὸ σήμαντρο ἀκούοντας ἡ θεόσταλτη γολέτα ὁδηγήθηκε νὰ ἔρθῃ κοντήτερα καὶ νὰ μᾶς σώσῃ.

Ὅλοι ἐσωθήκαμε· ἕνας μονάχα ἀπόμεινε, ὁ σκύλος ὁ σωτήρας μας. Ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς δὲν ἐβάστηξε ἡ ψυχή μας νὰ τὸν ἀφήκουμε νὰ χαθῇ κ' ἕνας μὲ τὸν ἄλλον ὅλοι ἐδοκιμάσαμε νὰ τὸν πάρουμε. Μὰ κανένα δὲν ἄφινε νὰ τὸν πλησιάσῃ. Τοῦ καπετάνου ποῦ ἐτόλμησε νὰ τὸν πιάσῃ τοῦ ἔκαμε κουρέλια τὸ μουσαμᾶ. Ἀναγκασθήκαμε νὰ τὸν ἀφήκουμε. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ χαράματα, βολταταζάροντας νὰ βροῦμε τὸν καιρὸ ἐπεράσαμε πάλι ἀποκεῖ, εἴδαμε τὸ μπάρκο νὰ κατεβαίνῃ στὰ νερὰ μαῦρο, σὰν κακοποιὸ φάντασμα ποῦ φεύγει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ ἀκούσαμε γιὰ ὑστερνὴ φορὰ τὴ φωνὴ τοῦ σκύλου, νὰ γαργαρίζῃ καὶ νὰ σβύνῃ μέσα στὸ ρέκασμα τοῦ κυμάτου καὶ τοῦ ἀνέμου τὸ βόγγο, σὰν νὰ μᾶς ἔλεγε κ' ἐκεῖνο μὲ θλίψη καὶ παράπονο:

— Στὴν ἄλλη ζωή! . . . στὴν ἄλλη ζωή! . . .

Δ'.

Δὲν ἠξέρω πόσον καιρὸ ἐκοιμήθηκα μέσα στὴ θεόσταλτη γολέτα. Ἀμέσως, μόλις ἐπατήσαμ' ἐκεῖ, οἱ ναῦτες μᾶς ἔγδυσαν ἀπὸ τὰ ροῦχα, ποῦ κολλημένα ἀπάνου μας ἔβγαιναν μαζὶ μὲ τὸ πετσί, μᾶς ἐπότισαν τσαὶ μὲ τὸ ροῦμι καὶ μᾶς ἐξάπλωσαν στὰ ζεστὰ γιατάκια τους. Ὅταν ἄνοιξα τὰ μάτια μου κ' ἐβγῆκ' ἀπάνου ἤμαστε ἐμπρὸς στὰ Μπουγάζια. Ἦταν μία αὐγὴ λαμπροφώτιστη. Ὁ οὐρανὸς χρυσογάλανος καὶ ἡ θάλασσα στρωτὸ κρουστάλλι. Οἱ μύριές της γλῶσσες φιλοῦσαν ἁπαλὰ ἁπαλὰ τὶς στερηὲς καὶ ἐγλυκομουρμούριζαν τραγοῦδι ὑπέρθεο, σὰν γυναῖκα νεράϊδα ποῦ θέλει νὰ σὲ σύρῃ στὰ δολερὰ βρόχια της, μὲ τὶς ὠμορφιὲς καὶ τοὺς τρόπους της. Ἀνατολὴ καὶ Ρούμελη, κάτασπρες ἀπὸ τὰ χιόνια ἀστραποβολοῦσαν στὸ λιοπῦρι κ' ἐκαθρεφτίζονταν στὰ νερά. Ψαρόβαρκες μὲ τ' ἄσπρα καὶ τὰ κόκκινα πανάκια τους, ἀρμένιζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ στὶς χαρούμενες ἀκρογιαλιές, σὰν θαλασσοπούλια ποῦ σκύρτουν νὰ παιγνιδίσουν μὲ τὸ κῦμα. Καράβια κάθε λογῆς κατέβαιναν μὲ ὁλοφούσκωτα πανὶ βαρυφορτωμένα, ἄλλα ἔβγαιναν ἐκείνη τὴν ὥρα ἀδειανὰ ἀπὸ τὰ Μπουγάζια, καὶ βαπόρια μὲ τὸ μαῦρό τους καπνὸ καὶ τὶς βροντερὲς συριγματιές τους, ἀνεβοκατέβαιναν μὲ διαβολικὴ γληγοράδα. Ψηλὰ ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας ἐπετοῦσαν σύγνεφα πουλιά, τοῦ ἀνέμου τεζεϊδιῶτες πιὸ εὐτυχισμένοι καὶ ἀνάσταιναν τὸν ἀέρα ἀπὸ τὸ χαρούμενό τους κελαϊδημα. Γύρω στὰ κάστρα ἀνέμιζαν κατακόκκινες

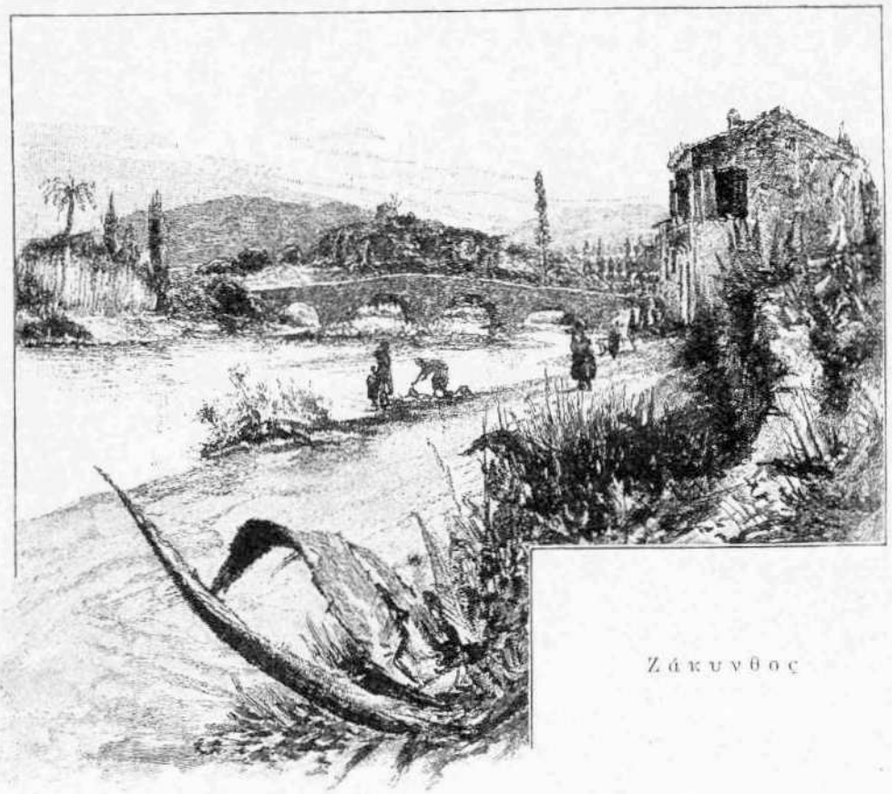

Ζάκυνθος

στὰ κοντάρια τους οἱ σημαῖες, πορφύρα βασιλικὴ καὶ ἀτίμητη καὶ ἄστραφτε στὸν ἥλιο τῶν κανονιῶν τὸ ἄσπρο ἀτσάλι κ' ἐγελοῦσαν εἰρηνικὰ οἱ μπόμπες στημένες πυραμίδες καὶ ἠχολογοῦσαν ἁρμονικὰ οἱ σάλπιγγες καὶ οἱ στρατιῶτες ἐγυμνάζοντο καὶ ἁπλόνουνταν, δασοφυτρωμένες παπαροῦνες τὰ φέσια τους καὶ οἱ λόγχες τῶν ὅπλων των ἐσπιθοβολοῦσαν, σὰν κρίνα δροσολουσμένα πέρα στὸ βουνό. Χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση καὶ θρίαμβο δόξας ἐτραγουδοῦσεν ἡ γῆ καὶ τὸ στερέωμα. Ὕμνο μεγαλόστομο ἔψελνε ἡ πλάση ὅλη στὴ ζωή, τὴν ἀθάνατη καὶ τὴν πανώρηα. Κ' ἐγὼ ἀθέλητα ἔπεσα στὰ γόνατα καὶ μ' ἐπῆραν τὰ δάκρυα. Ἄχ! δὲ φαίνεται, μωρ' ἀδέρφια, τόσο ὤμορφος ὁ κόσμος στὸν ἄνθρωπο παρὰ ὅταν κινδυνέψη νὰ τὸν χάση! Ἔβλεπα μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα καὶ δὲν ἤθελα νὰ τὸ πιστέψω πῶς ἐκείνη ἡ θάλασσα ἡ ἥμερη σὰν ἀρνάκι, μία νύχτα πρὶν ἦταν τόσο ἄγρια καὶ μανιασμένη, πῶς ἐκεῖνες οἱ στερηὲς οἱ τόσο γελαστὲς λίγο ἔλειψε νὰ γείνουν μνῆμά μας παντοτεινὸ κ' ἐκεῖνοι οἱ ὁλόχρυσοι ἄμμοι ποῦ ἔλαμπαν ἀδερφωμένοι μὲ τὸν ἀσημένιον ἀφρό, θὰ ἐχρησίμευαν γιὰ θλιβερό μας σάββανο!

Ἡ θεόσταλτη γολέτα ἦταν Γαλαξειδιώτικη τοῦ καπετὰν Καρέλη. Ἐρχότουν ἀπὸ τὸ Σουλινὰ φορτωμένη σιτάρι γιὰ τὴν Πάτρα. Ἦταν ὅμως χολέρα εἰς τὸν Ποταμὸ καὶ θὰ ἐπήγαινε πρῶτα νὰ κάμη καραντίνα στὶς Δῆλες. Ὁ καπετὰν Καρέλης μᾶς ἐρώτησε ἂν ἠθέλαμε νὰ μᾶς βγάλη στὴν Πόλη, μὰ ὅλοι μονόγνωμοι τοῦ ἐζητήσαμε νὰ μᾶς πάρη στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἠξέρω γιατί ὅταν κανείς, εἴτε ἀπ' ἀρρώστια εἴτε ἀπὸ θάλασσα κινδυνέψη, ἐπιθυμάει τόσο τὴν πατρίδα καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Πολλὲς φορὲς μοῦ ἔτυχε νὰ κινδυνέψω στὴ θάλασα. Μία φορὰ εἶδα ὁλοφάνερο τὸ Χάρο ἀπὸ ποῦντα στὸ Γερμανικὸ νοσοκομεῖο τῆς Πόλης. Ἄλλη μία φορὰ στὴν καραντίνα τῆς Σινώπης ἔκαμα δύο μῆνες ἀπὸ χολέρα· στὸ Ταϊγάνι ἕνα χειμῶνα ἔπεσα ἀπὸ τὸ κατάρτι κατακέφαλα καὶ μ' ἔβγαλαν ἀναίσθητο ἔξω κ' ἔκαμα ἐφτὰ μήνους στὸ στρῶμα. Μὰ πάντα μόλις ἔδινε ὁ Θεὸς κ' ἔπερνα τὴν καλήτερη, μονοφύσημα τραβοῦσα γιὰ τὴν πατρίδα. Καί, στὴ θάλασσα ποῦ ἀρμενίζω, ρὲ παιδιά, γλυκύτερες ὧρες ἀπὸ κεῖνες δὲν ἐγνώρισε ἀκόμη ἡ ψυχή μου. Μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια ἔτρεχα καὶ ἀγκάλιαζα ὄχι μόνον τοὺς συγγενεῖς μου ἀλλὰ καὶ κάθε συντοπίτη μου, καὶ τὸν πατέρα ἀκόμη νὰ μοῦ εἶχε σκοτωμένο. Ἡ καρδιά μου ἄνοιγε κ' ἐγενότουν περιβόλι· ἡ ψυχή μου, ἄκακη καὶ ἀπονήρευτη, ἔλεγες πῶς ἦταν πνοὴ τῆς Παράδεισος. Ὅλοι οἱ χωριανοὶ ἐφαίνοντο ἄγγελοι στὰ μάτια μου. Καὶ οἱ πέτρες ἀκόμη ἐπίστευα πῶς μ' ἐχαιρετοῦσαν χαρούμενες καὶ μοῦ ἔλεγαν: καλῶς ὥρισες, καλῶς ὥρισες! Νὰ τί θεοκατέβατες στιγμὲς ἔχουμ' ἐμεῖς οἱ θαλασσινοὶ ποῦ οἱ στεριανοί, πιασμένοι στὸν τόπο τους σὰν τὸ χταπόδι στὸ θαλάμι του, οὔτε νὰ τὶς φαντασθοῦν οὔτε νὰ τὶς ἀπολάψουν ἠμποροῦν!

Ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς οἱ ἄλλοι εἶχαν περισσότερο δίκηο νὰ ζητήσουν τὴν πατρίδα. Καθένας εἶχε τοὺς γονέους, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους του. Μέσα στὴ φρίκη καὶ τὰ δάκρυα ἐκείνων, ὅταν θὰ ἀκοῦνε τὰ φοβερά μας μαρτύρια, μέσα στὰ χάδια καὶ τὶς περιποίησες ποῦ θὰ τοὺς κάνουν, θὰ ξεχάνη καθένας τὰ βάσανά του· θὰ πλακώσουν ἔπειτα τὰ βιολιὰ καὶ τὸ κρασὶ τῶν φίλων, ποῦ θὰ γιορτάζουν τὸ λυτρωμό του καὶ πάει πιά, οὔτε ἦταν οὔτ' ἐφάνηκε ὁ κίνδυνος.

Ἐγὼ ὅμως τίποτ' ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐπερίμενα. Οὔτε γονέους, οὔτε στενοὺς συγγενεῖς, οὔτε φίλους ἐγκαρδιακοὺς εἶχα ἐκεῖ. Ἀπὸ μικρὸς ὀρφάνεψα κι' ἀπὸ μικρὸς ἐξενητεύθηκα μὲ τὰ καράβια. Πεντέξη μήνους πρὶν μ' ἐκατάφεραν καὶ ἀρρωβωνιάστηκα μὲ μία φτωχούλα ἀλλὰ δὲν εἶχα καὶ τόση τρομάρα γιαδαύτηνε. Δὲν τὴν ἐσυλλογιζόμουν παρὰ σὰν ἔβλεπα τὴν ἀρραβῶνα στὸ δάχτυλό μου. Τόρα ὅμως θὰ τὸ πιστέψετε; ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποῦ βρέθηκα στὴ γολέτα κ' ἐκατάλαβα στέρεο πρᾶμα κάτου ἀπὸ τὰ πόδια μου, ἐκείνη πρώτη ἔλαμψε ἐμπρός μου, μὲ τὴ φτωχική της φορεσιὰ καὶ τὸ σεμνό της ἦθος, δακρυσμένη νὰ δέρνεται καὶ νὰ στενάζη ἀπάνου ἀπὸ τὸ εὔκαιρο μνῆμά μου. Δὲν ἠξέρω γιατί ἀνάτειλε στὸ νοῦ μου ἔξαφνα ἡ ἰδέα πῶς ἡ τύχη ἐκείνης ἦτον νὰ σωθῶ ἐγώ· πῶς ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ μὴ μαραθοῦν παράωρα τὰ νιάτα της τὰ δροσερά, νὰ μὴ δακρύσουν ἀπὸ λύπη πρὶν δακρύσουν ἀπὸ χαρὰ τὰ μάτια της τὰ ζαφειρένια, νὰ μὴ μαυρίση ἡ καρδούλα της πρὶν ἀνοίξη σὰν τὸ τριαντάφυλλο στοῦ γάμου τὴ δροσιά, νὰ μὴ γίνη χήρα πρὶν γίνη νύφη ἡ ἀρφανούλα! Καὶ ἡ ἀγάπη σὲ μία ὥρα ἐφύτρωσε μέσα μου κ' ἐρρίζιασε, σὰν τὸν κισσό, ποῦ πιάνει κάθε κούφωμα καὶ κάθε χαραμάδα κ' ἐξοχὴ καὶ πρασινίζει καὶ ἀνθοστολίζει ἀξεκόλλητος τοὺς τοίχους τοῦ ἐρμόσπιτου! Τὴν εἶχα ἐμπρός μου ὁλόκορμη κι' ὅλο ὠμορφιὲς τῆς ηὕρεσκα. Ἐμοσχοβολοῦσεν ὁ ἀέρας περίγυρά της· μουσικὴ οὐράνια ἦταν ἡ φωνή της· ἐγελοῦσε καὶ οἱ ἄγριοι κάμποι ἄνθιζαν κ' ἐπεντοβολοῦσαν. Δὲν ἔβλεπα τὴν ὥρα νὰ φτάσω στὴν Ἑλλάδα. Ἅμα φτάσω, ἔλεγα, εἶχα δὲν εἶχα παράδες θὰ τὴν ἔπερνα. Θὰ ἐχρέωνα τὸ παληόσπιτο! Εὐγνωμοσύνη ἄμετρη αἰσθανόμουνα σ' ἐκείνη γιὰ τὴ σωτηρία μου καὶ ἔλεγα τὸν ἑαυτό μου χρεοφελέτη κ' ἤθελα νὰ τὴν βαρυπληρώσω. Ἔστειλα γράμμα τῆς θείας της ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τῆς ἔλεγα νὰ ἑτοιμασθοῦν γιὰ τὸ γάμο καὶ πλακώνω καὶ νὰ μοῦ γράψουν στὴν καραντίνα, νὰ μάθω τί κάνουν. Ἐφανταζόμουν τὴ χαρὰ ποῦ θὰ πάρη ἡ Μπήλιω μου, ὅταν διαβάση πῶς κατεβαίνω νὰ κάνουμε τὸ γάμο· πῶς θὰ λογαριάζη μία μία ἀνυπόμονα τὶς ἡμέρες. Τὸ σπιτάκι μου, ποῦ ἐσφάλισε ἀφότου πέθαναν τὰ γονικά μου κ' ἐσκούριασαν οἱ κλειδωνιές του κ' ἐχορτάριασαν οἱ πόρτες του κ' ἔπνιξε ἡ ἀγριαγναθιὰ καὶ τὸ μαμοῦδι τὴν αὐλή του, θὰ μοῦ τὸ στολίση, ἔλεγα, ἐκείνη σὰ νεράϊδα· θὰ φυτέψη μηλιὰ στὴν πόρτα καὶ κλῆμα στὴν αὐλή του, θὰ κρεμάση μοσχομύριστα ἀφροκύδωνα ἀπάνου ἀπὸ τὸ κρεββάτι καὶ ρόϊδα πολύκλωνα ψηλὰ στὸ πατερό!

Κύτταξε ὅμως πῶς εἴμαστε οἱ ἄνθρωποι πλασμένοι! Βρισκόμαστε σ' ἕνα κίνδυνο ποῦ δὲν ἐπήγαμε γυρεύοντάς τον παρὰ ἦρθε αὐτόκλητος καὶ

τὸν δεχόμαστε γιατὶ δὲν ἠμποροῦμε νὰ κάνουμε ἀλλοιῶς καὶ ὅμως σὰν περάση ὅλοι τὸ θεωροῦμε κατόρθωμα. Οἱ σύντροφοί μου, ποῦ γρήγορα ἐσυνῆρθαν μὲ τὸ φαγὶ καὶ τὴν καλοπέραση, ἄρχισαν τόρα νὰ διηγόνται τὸν κίνδυνό μας μὲ περιφρόνηση καὶ νὰ κοροϊδεύη ἕνας τὸν ἄλλον γιὰ τὴ δειλία του, πλάθοντας μὲ τὴ φαντασία του ὅ,τι τοῦ κατέβαινε καὶ νὰ παρουσιάζη τὸν ἑαυτό του ἥρωα. Σ' ἐμένα μάλιστα ποῦ παραδομένος στὸ νεογέννητο αἴσθημά μου ἤμουν σὰν ἀφαιρεμένος, ἐρρίχτηκαν ὅλοι νὰ μὲ πειράζουν στὰ γερά. Ὁ καπετὰν Μπισμάνης δὲν ἦταν ὥρα νὰ μὲ ἰδῆ ἐμπρός του καὶ νὰ μὴ μοῦ φωνάζη γελῶντας:

— Ἔ, Καληώρα· δὲν πᾶς λίγο νὰ δουλέψης τὴν τρόμπα;

Μὲ τοῦτα καὶ μὲ τ' ἄλλα ἐκατεβήκαμε στὶς Δῆλες. Εἴδατε τί λιμάνι εἶνε; ὁ Θεὸς νὰ τὸ κάμη λιμάνι! Ὅσο τὸν ἔχει στὸ σορόκο καλά, μὰ ἅμα τὸν πάρη τρεμουντάνα καὶ κατεβάση ὁ Τσικνιᾶς οὐδὲ βάρκα δὲ μένει μέσα. Δὲν ἠξέρω ποιοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ διάλεξαν τὶς Δῆλες γιὰ καραντίνα, μὰ βέβχια θαλασσινοὶ δὲν ἦσαν. Νομίζω ἄλυωτοι ἀκόμη θὰ βρίσκονται στὸ μνῆμα τους γιὰ τὰ συχώρια ποῦ πέρνουν ἀπὸ κάθε καραβοκύρη. Γυρεύουμε τόπο ν' ἀρράξουμε· ποῦ ν' ἀρράξουμε; Ἑβδομῆντα κομμάτια καράβια, μικρὰ μεγάλα, ἦσαν ἀρραγμένα ἐκεῖ, χωριστὰ πεντέξη βαπόρια. Ἀπὸ τὰ κατάρτια καὶ τὰ σχοινιὰ ἔλεγες κέμπαίναμε σὲ πυκνοντυμένο δάσος χειμῶνα καιρό. Ὡς τόσο ἦρθεν ὁ πιλότος καὶ μᾶς ἄρραξε σὲ μία ἄκρη, κατὰ τὰ Κοκκινάδια. Δὲν εἴχαμε καλὰ καλὰ ἀρράξει καὶ βλέπω ἄξαφνα τὸν καπετὰν Μπισμάνη, κατακόκκινο σὰν παπαροῦνα, ξεσκούφωτον, ἀγριεμένο νὰ τρέχη στὴν πλώρη, νὰ καβαλάη τὸ μπαστοῦνι, ν' ἁρπάζη τὸν ἔξω φλόκο καὶ χτυπόντας τὸ στῆθος του νὰ βρίζη καὶ νὰ καταριέται καὶ νὰ θεορρίχνη. Κυττάζω, στὸ πλάγι μας τὸ Ἀντριώτικο μπάρκο· ὁ προδότης καὶ ἀπάνθρωπος ναύτης, ἔκανε καραντίνα!

— Παληοτσόπανε!.. παπλωματᾶ! καραβανᾶ!.. ἔβριζεν ἀγριωμένος ὁ καπετάνος μας. Δὲν ἐφοβήθηκες, μωρέ, τὸ Θεό, τὴ θάλασσα δὲν ἐφοβήθηκες! Μὰ ἔχω τὶς ἐλπίδες μου!... Ἂν εἶνε Θεός, θάλασσα, μωρέ, ἂν εἶνε θὰν τὸ δείξη, ἀργὰ-γλήγορα!...

Εἴδαμε κ' ἐπάθαμε ὥστε νὰ τὸν ἡσυχάσουμε. Τόσο κακὸ τοῦ ἔκαμε ποῦ εἶδεν ἐμπρός του τὸν Ἀντριώτη, ποῦ ἐφοβηθήκαμε νὰ μὴ τὸν εὕρη ἄλλο πρᾶμμα. Ὡς τόσο ἐπῆρε νὰ νυχτώνη καὶ κακὰ σημάδια ἄρχισε νὰ δείχνη ὁ καιρός. Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε μαραμένος πίσ' ἀπὸ τὴ Σίφνο. Τὰ θεμέλια τοῦ οὐρανοῦ ἐσκούραναν καὶ οἱ χαμηλὲς στερηὲς γύρω ἄσπρισαν σὰν κιμωλία. Τῆς Τῆνος τὸ βουνὸ ἔβαλε τὴν σκούφια του καὶ ὁ Τσικνιᾶς ἐσκοτείνιασε. Κίνηση ἀσυνήθιστη ἄρχισε στὶς Δῆλες σὰν σὲ μερμηγκοφωλιὰ κατὰ τὰ πρωτοβρόχια. Στὸ πόδι μαρινάροι! ἄλλοι στὰ σχοινιά, ἄλλοι στὶς ἄγκυρες, ἄλλοι στὶς βάρκες, ἄλλοι στὰ κατάρτια! Χέρια, πόδια, νύχια, δόντια σὲ κίνηση! Ἕνα καράβι ἐδῶ ἐμάζευε τὴν ἄγκυρα, ἄλλο παρέκει ἔρριχνε καὶ τὴ σπεράντσα· ἄλλο ἔρριχνε κάτω τὶς σταύρωσες· ἐδῶ ἔπερναν πρυμόσχοινα, ἐκεῖ τὰ βαπόρια ἐκάπνιζαν. Ἐπλάκωνε, θαρρεῖς, ἐπίβουλος ἐχθρὸς καὶ καθένας ἀφοῦ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἀποφύγη ἑτοιμαζότουν νὰ τὸν ἀντικρούση παληκαρίσια, μὲ ὅλα του τὰ σύνεργα.

Καὶ ἀλήθεια σὲ λίγο ἐπλάκωσεν ὁ ἐχθρός. Μαῦρος, θεοσκότεινος, ἐπέταξεν ἀπὸ τὸν Τσικνιᾶ ὁ χιονιᾶς σὰν φοβερὸ ὄρνιο μὲ ἄγριες φωνὲς καὶ φτεροκοπήματα κ' ἔκαμε τὸ λιμάνι μαλλιὰ κουβάρια. Ἐκεῖ ν' ἀκούσης τὴ σαλαλοὴ καὶ τὸ θρῆνο. Σίδερα ἐβροντοῦσαν, ξύλα τρίζανε, φωνὲς ἀντηχοῦσαν καὶ ἀλυχτήματα. Ἄκουες ἐδῶ· τοῖχος, ἔλεγες, ἔπεφτε κ' ἐγκρεμιζόταν. Ἄκουες ἐκεῖ· λεῦκες ἔγερναν ξερριζωμένες. Ἐδῶ ἐτριζοβολοῦσαν ὀξυὲς θεόρατες, ἐκεῖ ἐβροντοῦσαν χιλιόχρονες βελανιδιές, δεξιὰ ἐχούγιαζαν πεῦκα φουντωτά, ἀριστερὰ ἐστέναζαν λυγερὰ κυπαρίσσα! Ἕνα Μυκωνιάτικο καράβι φορτωμένο ξυλεία καὶ ἀραγμένο κατάμπροστα, τὸ ἔκαμεν ὁ ἄνεμος πολεμικὴ μηχανὴ ποῦ ἐπετοῦσε περίγυρα τὰ σανίδια σὰν πούπουλα κ' ἐσκέπασε τὴ θάλασσα ἕως πέρα στὸ νησί! Ἕνα τσερνίκι Σμυρνέϊκο, κάρβουνο φορτωμένο, τὸ ἄδειασε ὡς ποῦ νὰ εἰπῆς ἀμήν. Μία Καλυμνιώτικη μηχανὴ τὴν ἔγδυσε τέλεια, σὰν νὰ τὴν ἐπάτησαν κουρσάροι!... Τὰ βαπόρια ἐπῆραν τὶς ἄγκυρές τους καὶ ἀγριοσυρίζοντας ἐρρίχθηκαν στραβὰ ἀπάνου στὰ πλεούμενα νὰ γλυτώσουν, σὰν πληγωμένο λεοντάρι, ποῦ μὲ βρουχισμοὺς ρίχνεται νὰ σπάση τὴ γραμμὴ τῶν κυνηγῶν του καὶ κατασυντρίβει ὅ,τι βρεθῆ στὸ δρόμο του. Ἐμεῖς τυχερὸ καὶ ἤμαστε στὴν ἄκρη καὶ εὔκολα ἀμολόντας τὴν ἄγκυρα ἐβγήκαμε πέρα, κάτου ἀπὸ τὶς μικρὲς Δῆλες.

Ὅλη τὴ νύχτα ἐβάσταξε ὁ θρῆνος. Ὅταν ἄρχισε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα τότε εἴδαμε τὸ κακὸ ποῦ γίνηκε. Ἄλλα καράβια ἦσαν μισοσπασμένα, ἄλλα γδυμνὰ ἀπὸ ξάρτια· ἕνα ἐδῶ εἶχε τὴ μισὴ πρύμη φαγωμένη· ἄλλο ἐκεῖ ἦταν δίχως μπαστοῦνι καὶ φλόκους. Τὸ Βασιλικὸ ἔγερνε κ' ἐκρατοῦσε καρφωμένο στὴν ἄγκυρά του ἕνα Σαμιώτικο τρεχαντῆρι. Δὲν ἠξέρω πῶς ἐπῆγα στὴν πρύμη καὶ βλέπω τὸν καπετὰν Μπισμάνη γονατιστὸ πίσω στὸ τιμόνι νὰ κλαίη καὶ νὰ μύρεται σὰν χήρα γυναῖκα.

— Τ' ἔχεις, καπετάνιε, τ' ἔπαθες; ρωτάω.

— Ἄχ, μωρὲ παιδί! λέγει στενάζοντας· μ' ὀργίστηκε ὁ Θεός!... Ὁ κακομοίρης ὁ Ἀντριώτης ἐχάθηκε, φτωχὸς ἄνθρωπος!..

Γυρίζω κατὰ τὰ Κοκκινάδια. Τὸ Ἀντριώτικο μπάρκο νεκρὰ μαδέρια βρίσκονταν ἀπάνου στὶς πέτρες καὶ κοντὰ οἱ ναῦτές του, μουσκεμένοι ὡς τὸ κόκκαλο, ἐτουρτούριζαν γύρω στὴ φωτιά. Μωρέ, ἀκοῦς ἀδέρφια, μονοβδόμαδα ἔκαμε ἔλαβε! Τὸ τίναξε ἀπάνου του, σὰν ἀστραπόβολο! Ἀλήθεια ἐλυπήθηκα κ' ἐγὼ τὸν Ἀντριώτη, μὰ τί: Ἡ θάλασσα ἔκαμε δικαιοσύνη!...»

Ὁ Μπαρμπακαληώρας ἐσιώπησε· ἀλλὰ τὸ τσοῦρμα ἔμεινεν ἐκεῖ ἄφωνο ἄλαλο γιὰ πολλὴ ὥρα ἀκόμη. Δὲν ἐσυλλογιζότουν πλέον τὸν κίνδυνο τοῦ Σπετσώτικου μπάρκου, οὔτε τὸ φρικτὸ δρᾶμα τῆς Μαύρης θάλασσας καὶ τὴ λύσσα τῶν στοιχείων, οὔτε τὶς παληκαριὲς κ' αἰσθηματολογίες τοῦ γέρου ναυτικοῦ. Ποῖος ὀλίγο ποῖος πολὺ ὅλοι τὰ ἔχουν

περάσει αὐτά, ὅλοι τὰ ἔχουν αἰσθανθῆ. Ἡ ζωὴ τῶν ναυτικῶν εἶνε ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτη. Κίνδυνοι στὴ θάλασσα, παληκαριὲς καὶ ἀγάπες στὴ στερνά. Ὅ,τι τοὺς ἔκαμε ἐντύπωση καὶ τοὺς ἐξέπληττε ἦταν τὸ πάθημα τοῦ Ἀντριώτικου μπάρκου. Καθένας εἶχεν ἐμπρός του ὁλοφάνερο τὸ ἐκδικητικὸ κῦμα, ποῦ καταπιασμένο ψηλὰ στὰ ὁμιχλωμένα καὶ ἄξενα μέρη τῆς Μαύρης θάλασσας, κατέβαινεν ὅλο φουσκόνοντας καὶ ὅλο βογγῶντας ἕως τὰ ἤμερα ἀκρογιάλια τῆς Ἑλλάδας γιὰ νὰ τιμωρήση τὴν προδοσία. Καθένας ἐφανταζότουν τὴ θεϊκὴ κατάρα, μαῦρο πουλὶ ν' ἀκολουθῆ ἀπὸ ψηλὰ τὸ μπάρκο ἄγρυπνο καὶ τέλος νὰ τοῦ ρίχνεται, νὰ τὸ μαδᾷ καὶ νὰ τὸ πετσοκόβῃ μὲ φρικτὴ ἀσπλαχνιά. Κ' ἔλεγε καθένας τὴ θάλασσα αὐτὴ τὴν πικροκυματοῦσα, ποῦ τόσους καὶ τόσους θάφτει καθημερινῶς στὰ κύματά της, ἄγρυπνη νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς νόμους τῶν ναυτικῶν. Τρόμος καὶ φρίκη τοὺς εἶχε κυριέψει, λὲς καὶ τὴν αἰσθάνοντο ἀποπάνου τους ἕτοιμη νὰ ξεσπάσῃ κ' ἐναντίον τους, ἂν ποτὲ καὶ αὐτοὶ ἐφέρνοντο ὅπως ὁ Ἀντριώτης. Καὶ ὅταν σὲ λίγο ἀκούστηκε ἡ καμπάνα τῆς βάρδιας, ἐσηκώθηκε καθένας κ' ἐπῆγε νὰ πιάσῃ τὴ δουλειά του, δίχως χωρατὰ καὶ πειράγματα ὅπως ἄλλοτε. Μόνον Κώστας ὁ Συριανὸς ὁ θερμαστής, πάντα ὁ ἴδιος, ἠθέλησε πάλι νὰ πειράξῃ τὸν γέροντα:

— Ἔλα πές μας, Μπαρμπακαλκώρα, πόσες φορὲς ἐναυάγησες;

Ἀλλὰ ὁ ὑπονα ύκληρος τόρα μὲ τὴν παλιά του συνήθεια, ἐσηκώθηκε Ποσειδώνιος καὶ ἀλύγιστος, τὰ μάτια του ἐσπιθοβόλουν ἀπὸ θυμοὺς καὶ φοβερίσματα καὶ μὲ τὴν ἀρβανίτικη προφορά του ἐγύρισε καὶ εἶπε:

— Μωρέ, ἄϊντε πόρ!... Ἐσεῖς νὰ πᾶτε νὰ βυζᾶχτε γάλα κ' ὕστερα νὰρθῆτε νὰ μιλῆστε μεταμένα. Ἀμή!... τὸν καιρὸ ποῦ ἐγὼ ἀρμένιζα στὰ πέλαγα ἐσεῖς δὲν ἦστε μουδὲ σπόρος στ' ἀχαμνὰ τοῦ πατέρα σας!...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΔΥΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἕνα πρωὶ δέχτηκα τὴν ἐπίσκεψη τοῦ φίλου μου Ἰησοῦ Σαμουηλίδη, ποῦ εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς πειὸ γραμματισμένους Ὀβραίους στὴν Ἑλλάδα, γιατὶ εἶνε σπουδαχτὴς τῆς νομικῆς καὶ ἔχει διαβάσει πάρα πολλά.

Μὲ συμπάθειο ποῦ ὁ πρόλογός μου ἄρχισε μὲ τὴ σύσταση ἑνὸς Ὀβραίου. Μὰ ξέρετε τί Ὀβραῖος εἶνε αὐτός; Εἶνε ἕνας Ὀβραῖος ποῦ αἰστάνεται μέσα του τόσο πολὺ τὰ μεγάλα ἔργα τῶν προγόνων μας, τῶν προγόνων του καὶ τῶν ξένων, ποῦ νομίζει κανεὶς πῶς δὲν ἔχει καμμιὰ συγγένεια μὲ τὸ σημερινὸ φιλοχρήματο λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, ποῦ δὲν ἐννοεῖ νὰ σοῦ πῇ καλημέρα, ἂν δὲν εἶνε βέβαιος καὶ παραβέβαιος, πῶς θὰ κερδίσῃ μιὰ πεντάρα ἀπὸ σένα. Ὁ Σαμουηλίδης κοντὰ στὰ ἄλλα του χαρίσματα εἶνε καί.... ποιητής(!) καὶ ἅμα βρίσκει κανένα καλὸ πρᾶμμα σὲ ξένη γλῶσσα, ἐννοεῖ νὰ τὸ μεταφράζῃ ἢ πεζὰ ἢ ἔμμετρα καὶ καμμιὰ φορὰ καὶ νὰ κλέφτῃ τὶς καλήτερες ἰδέες καὶ νὰ τὶς παρουσιάζῃ γιὰ δικές του.

Ὅταν μπῆκε λοιπὸν στὸ κατοικειό μου, κατάλαβα ἀπὸ τὸ πρόσωπό του, πῶς κάτι σπουδαῖο εἶχε μέσα του.

— Πές μάς τα λοιπόν, τοῦ εἶπα, τί μᾶς ἔφερες πάλι σήμερα;

— Σοῦ ἤφερα ἕνα πρᾶμμα, μοῦ εἶπε, ποῦ θὰ σοῦ κάνῃ ἐντύπωση. Ἕνα ἄγνωστο ποίημα σὲ κάθε εἶδος ποίησης ποῦ ἔχεις διαβάσει ὡς τὰ σήμερα.

Ἐτέντωσα τὸ χέρι μου καὶ ἐπῆρα τὸ χαρτὶ ποῦ εἶχε μέσα τὸ ποίημα. Διαβάζω.

«Η ΚΛΙΜΑΞ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΔΙΚΗΣ

(*Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ*).

Τί ὡραῖο κατσικάκι! ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθεν ὕστερα ὁ λύκος κ' ἔφαγε τὸ κατσικάκι,
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθεν ὕστερα ὁ σκύλος καὶ ἐδάγκασε τὸ λύκο
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθεν ὕστερα τὸ ξύλο καὶ ἐχτύπησε τὸ σκύλο,
Ποῦ ἐδάγκασε τὸ λύκο,
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθεν ὕστερα ἡ φλόγα κ' ἔκαψε τὸ μαῦρο ξύλο,
Ποῦ ἐχτύπησε τὸ σκύλο
Ποῦ ἐδάγκασε τὸ λύκο,
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ὕστερα ἦρθε τὸ ποτάμι καὶ κατάσβυσε τὴ φλόγα,
Πῶκαψε τὸ μαῦρο ξύλο,
Ποῦ ἐχτύπησε τὸ σκύλο,
Ποῦ ἐδάγκασε τὸ λύκο,
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθεν ὕστερα τὸ βῶδι καὶ κατάπιε τὸ ποτάμι,
Ποῦ κατάσβυσε τὴ φλόγα,
Πῶκαψε τὸ μαῦρο ξύλο,
Ποῦ ἐχτύπησε τὸ σκύλο,
Ποῦ ἐδάγκασε τὸ λύκο,
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ὕστερα ἦρθεν ὁ μακελάρης κ' ἔσφαξε τὸ καψοβῶδι,
Ποῦ κατάπιε τὸ ποτάμι,
Ποῦ κατάσβυσε τὴ φλόγα,
Πῶκαψε τὸ μαῦρο ξύλο,
Ποῦ ἐχτύπησε τὸ σκύλο,
Ποῦ ἐδάγκασε τὸ λύκο,
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθεν ὕστερα ὁ Χάρος καὶ ἄρπαξε τὸ μακελάρη
Πῶσφαξε τὸ καψοβῶδι,
Ποῦ κατάπιε τὸ ποτάμι,
Ποῦ κατάσβυσε τὴ φλόγα,
Πῶκαψε τὸ μαῦρο ξύλο,
Ποῦ ἐχτύπησε τὸ σκύλο,
Ποῦ ἐδάγκασε τὸ λύκο,
Πῶφαγε τὸ κατσικάκι:
Τὸ ὡραῖο κατσικάκι, ποῦ ἀγόρασ' ὁ πατέρας
Δύο ἄσπρα μοναχά.

Ἦρθε τὸ ποτάμι
Κ' ἔσβυσε τὸ φοῦρνο,
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθε τὸ βῶδι
Κ' ἔπιε τὸ ποτάμι,
Πῶσβυσε τὸ φοῦρνο
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.

Ἦρθ' ὁ μακελάρης
Κ' ἔσφαξε τὸ βῶδι,
Πῶπιε τὸ ποτάμι,
Πῶσβυσε τὸ φοῦρνο,
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθεν ὁ Χάρος
Κ' ἐπῆρ' τὸ μακελάρη,
Πῶσφαξε τὸ βῶδι,
Πῶπιε τὸ ποτάμι
Πῶσβυσε τὸ φοῦρνο,
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ,
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.

Λάλησε πέτε,
Ξύπνα τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ὅπου φυλάει τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.

Ἀμα διάβασα τὸ ποίημα τοῦτο, μοῦ φάνηκε σὰ νὰ τὸ γνώριζα, σὰν νὰ μὴν ἦταν ξένο στὸ νοῦ μου, καὶ ἀφοῦ συλλογίστηκα κάμποση ὥρα, μὲ μεγάλη μου ἀπορία θυμήθηκα ἕνα δημοτικὸ τραγοῦδι ποῦ τραγουδιέται σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο πολὺ συχνὰ καὶ τὸ ξέρει ἐκεῖ ὅλος ὁ κόσμος. Ἡ δυσκολία ποῦ τράβηξα, γιὰ νὰ τὸ θυμηθῷ αὐτὸ τὸ τραγοῦδι, εἶνε, ποῦ λείπω πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη καὶ ποιητικὴ πατρίδα μου Ἤπειρο.

Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, λέγεται ***Κικιρίκουουουου***, καὶ τὰ λόγια του εἶνε αὐτά.

Λάλησε πέτε,
Ξύπνα τὸ γέρο,
Τὸν πολυπικραμένο,
Ὅπου φυλάει τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.

Ἦρθ' ἡ ἀλεποῦ,
Κ' ἔφαγε τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο,
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθεν ὁ σκύλος,
Κ' ἔφαγε τὴν ἀλεποῦ,
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο,
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο.
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθε τὸ ξύλο
Κ' ἔδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο,
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθεν ὁ φοῦρνος
Κ' ἔκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ,
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθε τὸ ποτάμι
Κ' ἔσβυσε τὸ φοῦρνο,
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθε τὸ βῶδι
Κ' ἔπιε τὸ ποτάμι,
Πῶσβυσε τὸ φοῦρνο
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθ' ὁ μακελάρης
Κ' ἔσφαξε τὸ βῶδι,
Πῶπιε τὸ ποτάμι,
Πῶσβυσε τὸ φοῦρνο,
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.
Λάλησε πέτε κ.λ.

Ἦρθεν ὁ Χάρος
Κ' ἐπῆρ' τὸ μακελάρη,
Πῶσφαξε τὸ βῶδι,
Πῶπιε τὸ ποτάμι
Πῶσβυσε τὸ φοῦρνο,
Πῶκαψε τὸ ξύλο,
Πῶδειρε τὸ σκύλο,
Πῶφαγε τὴν ἀλεποῦ,
Κ' ἡ ἀλεποῦ τὸν πέτο,
Ποῦ ξύπναγε τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ποῦ φύλαγε τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.

Λάλησε πέτε,
Ξύπνα τὸ γέρο
Τὸν πολυπικραμένο,
Ὅπου φυλάει τὸν κῆπο
Μὲ τὰ τριαντάφυλλα.

Ἡ ἁπλῆ παραβολὴ τῶν δυὸ αὐτῶν τραγουδιῶν μᾶς δίνει νὰ καταλάβωμεν ὅτι εἶνε ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶμμα ὅλως διόλου. Τώρα ἔρχεται τὸ ζήτημα, ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ ἐχρησίμεψε στὸ ἄλλο γιὰ πρωτότυπο.

Στὴν ἀρχή, ὅταν ὁ φίλος μου μοῦ παρουσίασε τὸ μεταφρασμένο τραγοῦδι, θέλησε νὰ μὴ τὸ πιστέψω, γιατὶ δὲν μ' τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς μου, ὅτι μποροῦσε τέτοια ἀδερφικὴ συγγένεια τραγουδιῶν— γιὰ νὰ μὴ 'πῶ ταὐτότητα — νὰ βρεθῇ ἀνάμεσα σ' ἕνα γνήσιο ἑλληνικὸ τραγοῦδι καὶ σ' ἕνα ὀβραϊκο. Αὐτὸς ὅμως μοῦ παρουσίασε τὸ ὀβραϊκο βιβλίο «Ἀγκαδὰ σὲλ Πέσαχ» ἤτοι «Μελέτη τοῦ Πάσχα»,

δηλαδὴ ἡ ἱστορία τοῦ πῶς ἐβγῆκαν οἱ ὀβραῖοι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ποῦ εἶνε ὑποχρεωμένοι ὅλοι οἱ ὀβραῖοι νὰ τὴν διαβάζουν τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν νύχτα τοῦ Πάσχα πρῶτα ἀπὸ τὸ φαγητὸ ἀπάνω στὸ τραπέζι, ἔχοντας τὰ ποτήρια γιαμάτα κρασί, κάθε ἕνας χωριστὰ στὸ σπίτι του. Καὶ ἐπειδὴς ἐγὼ κατὰ δυστυχία δὲν ξέρω ὀβραϊκα ἀναγκάστηκα νὰ καταρύγω σὲ πολλοὺς φίλους μου ὀβραίους καὶ ὅλοι μοῦ τὸ ξήγησαν σύμφωνα μὲ τὴ μετάφραση, ὥστε δὲν μοῦ ἔμεινε ἡ παραμικρὰ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ οἱ ὀβραῖοι ἔχουν αὐτὸ τὸ τραγοῦδι ὅπως καὶ οἱ Ἠπειρώταις.

Καθὼς μ' ἐβεβαίωσαν πολλοί, τὸ τραγοῦδι εἶνε γραμμένο στὴ χαλδαϊκὴ γλῶσσα καὶ τραγουδιέται ὕστερα ἀπὸ τὴν «Μελέτη» σὰν ἐθνικὸ τραγοῦδι, τὴν πρώτη καὶ τὴν δεύτερη νύχτα τῆς Ὀβραϊκῆς Πασκαλιᾶς, σάμπως εἴπαμε καὶ παραπάνω, καὶ ὅτι βρίσκεται στὰ βιβλία τῆς «Μελέτης» ἐδῶ καὶ ἑκατὸ χρόνια καὶ κάτω χωρὶς τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ του καὶ ὅτι στὰ παληότερα βιβλία δὲ βρίσκεται.

Τοῦτο μᾶς δίνει νὰ καταλάβωμε ὅτι τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶνε ἑλληνικὸ καὶ ὅτι κάποιος φιλόμουσος Γιαννιώτης ὀβραῖος τὸ μετάφρασε καὶ ἐπειδὴς ἦταν ὤμορφο καὶ περίεργο τὸ παραδέχτηκαν γιὰ Πασκαλιάτικο τραγοῦδι. Ἀλλοιώτικα εἶνε ἀδύνατο νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι μεταφράστηκε ἀπὸ τὸ ὀβραϊκο, γιατὶ ἂν μεταφράζονταν θάμενε ἄγνωστο καὶ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ δημοτικό. Ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ καὶ ἕνεκα ποῦ οἱ ὀβραῖοι τοῦ Γιαννίνου εἶνε πολὺ ὀλίγοι σ' ὅλη τὴν Ἤπειρο καὶ ἕνεκα τῆς ἔχτριας ποῦ βρίσκεται ἀνάμεσα στὴ θρησκεία τῶν ὀβραίων καὶ τῶν χριστιανῶν, δὲν μποροῦσε ποτὲ ἡ δημοτικὴ ποίηση τῆς Ἤπειρος ν' ἁρπάξῃ ἕνα ὀβραϊκο τραγοῦδι καὶ νὰ τὸ κάνῃ δικό της. Ὥστε κατὰ τὴ γνώμη μου, γνώμη ποῦ δὲν ἔχει καμμιὰ ἀπαίτηση νὰ γίνῃ παραδεχτὴ ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλο, γιατὶ δὲ φαντάστηκα ποτὲ νὰ μπερδευτῶ μὲ ὀβραϊκὰ γράμματα, στὴν περίσταση αὐτὴ οἱ ὀβραῖοι σὰν ἔξυπνοι ἐμπόροι ποῦ εἶνε, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἐμπορεύτηκαν, ἔβαλαν χέρι καὶ στὴν ποίησή μας. Ἂν ὅμως γνωρίζει κανένας πλειότερα γιὰ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τὸ ὀβραϊκὸ ἀπὸ ὅσα ἐγὼ γράφω ἐδῶ πέρα, ἂς γράψῃ ὅ,τι ξέρει καθὼς καὶ τὴ γνώμη του. Προστέτω μόνον ὅτι τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι εἶνε πολὺ παληὸ γιατὶ τραγουδιέται στὰ πειὸ ἄγρια μέρη τῆς Ἤπειρος καὶ γι' αὐτὸ δὲ βρίσκεται σὲ καμμιὰ συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΝΗΣΙΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΣΑΙΞΠΗΡΕΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

Ἐὰν πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἤθελέ τις τολμήσῃ νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἐκ Στράτφορδ ποιητὴς δὲν ἔγραψε τὰ ἀποδιδόμενα αὐτῷ δράματα, γελοῖος τῇ ἀληθείᾳ θὰ ἐνομίζετο· σήμερον ὅμως πάντες, πλὴν τῶν παρὰ τὸν Ἄβονα ποταμὸν ζώντων, ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ πολύτολμος αὕτη γνώμη δεῖται συζητήσεως καὶ ἐρεύνης καὶ αὐτοὶ μάλιστα οἱ θερμότατοι ὀπαδοί του ὁμολογοῦσιν ὅτι ἀναφύονται κατὰ τὴν συζήτησιν παράδοξοί τινες συμπτώσεις καὶ δυσχέρειαι, ἃς δὲν δύναταί τις εὐλόγως νὰ δικαιολογήσῃ· ὅθεν ἐν βραχυλογίᾳ ἃς ῥίψωμεν βλέμμα ἐπ' ὀλίγων τινῶν.

Περὶ τῆς τοῦ Γουλλιέλμου Σαίξπηρ ἐφηβικῆς ἡλικίας ἐλάχιστα μόνον γιγνώσκομεν καὶ ταῦτα μαρτύρια δυσανάπειστα τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ δεσποζούσης γνώμης. Λέγεται ὅτι ἐσπούδασεν εἰς τὸ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐν τῷ γενεθλίῳ αὐτοῦ χωρίῳ Στράτφορδ, ὑπάρχον δημοτικὸν σχολεῖον, ἡ στοιχειώδης διδασκαλία τοῦ ὁποίου ὡς πρὸς τὴν καλλιγραφίαν, ἀνάγνωσιν, ἀριθμητικήν, καὶ γενικὰς γνώσεις, ὑποδεεστέρα ἦτο ἐκείνης, ἧς κάτοχος εἶνε ὁ σήμερον ἐν Λονδίνῳ τὸν ἀμαξηλάτην ἐπαγγελλόμενος. Ὁ Σαίξπηρ ὀλίγον ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ περὶ τῆς καλλιγραφίας του. Καὶ τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ ὁμοιότυπα τῶν ἑξῆς τεσσάρων ὑπογραφῶν του.

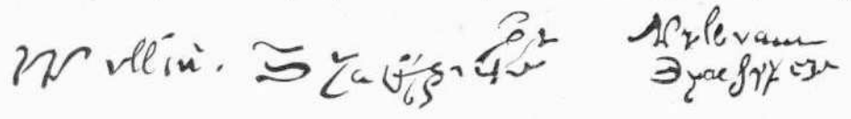

Περίεργον ἀληθῶς καὶ θαυμαστὸν εἶνε ὅτι ἀνήρ, ὅστις, ὡς λέγεται, ἔγραψε τόσην πολυτομίαν, ἠδύνατο νὰ γράφῃ τόσον δυσκόλως καὶ δυσκρινῶς. Φανταστῆτε δρᾶμά τι γεγραμμένον ἐν τοιούτῳ δυσδιακρίτῳ χαρακτῆρι. Ἀνωφελὲς δ' εἶνε νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καλλιγραφία, διότι αἱ ὑπάρχουσαι πολλῶν ἄλλων συγχρόνων τοῦ Σαίξπηρ, ὡς τὰ ἑξῆς ὁμοιότυπα

μαρτυροῦσιν εὐπαιδεύτους καὶ καλλιγράφους ἄνδρας· ὡσαύτως αἱ ἐν τῷ χωρίῳ αὐτοῦ παραδόσεις χρωματίζουσιν αὐτὸν μὲ χρώματα, ἅτινα δεικνύουσι τρανότατα ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν οὗτος νὰ γράψῃ τὰ Sonnets.

Ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἀκρατής, ὅτι ἐμαστιγώθη ἐπὶ κλοπῇ καὶ ὅτι ἐνυμφεύθη τὴν Anne Hathaway αἰσχρῶς τε καὶ ἀκόσμως. Δεκαετὴς ὢν ὑπηρέτησε παρά τινι κρεοπώλῃ, μετὰ ταῦτα δ' ἐγένετο ἐριοπώλης· μεταξὺ δὲ τοσούτων ἀμφιβολιῶν γιγνώσκομεν ὡς βέβαιον ὅτι κατήγετο ἐξ ἀγραμμάτου οἰκογενείας τῆς ὁποίας οὐδὲ ἓν μέλος ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὰ στοιχειώδη γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου· ἀνετράφη δ' ὁμιλῶν τὴν εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀγγλίας καθωμιλημένην γλῶσσαν, ὅπερ σημαίνει ὅτι εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἦτο ἐπίσης ἀγροῖκος ὡς εἰς τὴν καλλιγραφίαν του.

Τὰ πρῶτα εἴκοσιν ἔτη τοῦ βίου του διῆλθεν ἀναντιρρήτως ἄνευ χρήσεως βιβλίων, ἐν ἀσημάντῳ τινὶ χωρίῳ ἐν μέσῳ ἀμαθῶν. Τῇ ἐποχῇ ταύτῃ εὑρίσκομεν αὐτὸν ὑπηρετοῦντα ὡς ξυλουργὸν τοῦ θεάτρου καὶ λαμβάνοντα ἐνίοτε ἀσήμαντόν τι μέρος ἐν τῇ παραστάσει, ἀλλὰ συχνότερον βαστάζοντα τὰ ἡνία τῶν ἵππων παρὰ τὴν θύραν τοῦ θεάτρου. Διῆγε λοιπὸν βίον πλάνητα καὶ δουλοπρεπῆ καὶ μετὰ νέων τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων ἀνεστρέφετο, ἐνῷ ὁ ποιητὴς τῶν Σαιξπηρείων ἔργων, τὰ ὁποῖα βρίθουσι γλαφυρότητος καὶ λεπτότητος ὕφους καὶ τὰ ὁποῖα δεικνύουσιν οὐχὶ μόνον ἀσύγκριτον γνῶσιν τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης ἀλλὰ καὶ εὐρεῖαν οἰκειότητα ξένων γλωσσῶν, φαίνεται ὅτι μετέσχε τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, ὅτι ἐτέρπετο εἰς τὰ ἀρχαῖα κλασικὰ ἔργα καὶ ὅτι ἦτο κάτοχος τῆς Γαλλικῆς, Ἱσπανικῆς, Δανικῆς καὶ Ἰταλικῆς φιλολογίας καὶ ἐραστὴς φιλοσοφικῶν σκέψεων καὶ ἐρευνῶν. Πρὸς τούτοις ἂν καὶ πολλαὶ γεωγραφικαὶ ἀνακρίβειαι παρουσιάζωνται εἰς τὰ ἔργα του, οὐχ ἧττον ὅμως φανερὸς εἶνε ὁ ἀνὴρ ὅτι περιηγήθη πολλὰ ἄστεα. Πῶς ἄρα ὁ τοῦ Στράτφορδ ἀνὴρ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ πάσας ταύτας τὰς γνώσεις; Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν προλεχθέντων, αὐτὸς ὁ κάτοχος πολλῶν γνώσεων, ὁ γεννηθεὶς ἀριστοκρατικός, ὁ περιφρονῶν τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς χυδαίας συναναστροφάς, ὁ φύσει εὐρυής, ὁ σπουδάσας καὶ φθάσας εἰς τὸ ἔπακρον τῆς λογικῆς, ὁ πολλάκις μακρηγορῶν ἐπὶ τῶν θείων καθηκόντων τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, πῶς ἠδύνατο νὰ παραμελήσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἰουδίθ, ἥτις τὸ εἰκοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας της ἄγουσα δὲν ἠδύνατο νὰ γράψῃ τὸ ὄνομά της κάλλιον τοῦ σωζομένου

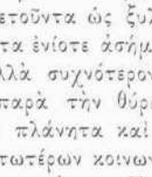

Τὰ ὅσα δὲ περὶ νόμου ἀναφέρει, τὰ δικανικὰ σοφίσματα καὶ λεπτὰ σκώμματα, ἅτινα ἀρθονοῦσιν εἰς τὰ δράματά του δεικνύουσιν οἰκειότητα πρὸς τὸ νομικὸν δίκαιον καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτοῦ καὶ δὲν εἶνε ὑπερβολὴ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν ἦτο ἔμπειρος δικηγόρος πλάττων κατηγορητήρια καὶ λεπτομερῶς ἀνελίσσων τὰ τοῦ νόμου ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν. Τὰ δράματά του παρουσιάζουσι προσέτι ἀκριβῆ γνῶσιν πασῶν τῶν ἐθιμοτυπιῶν παρὰ τῇ αὐλῇ, βρίθουσιν ἐκφράσεων ἀνδρὸς ἀκριβῶς γνωρίζοντος τὸ ὕφος καὶ τὰς ἐπιτετηδευμένας φράσεις καὶ συνηθείας τῆς ἀριστοκρατίας, φέρουσι προφανῶς ἴχνη γνώσεων ἰατρικῆς καὶ μουσικῆς, δεικνύουσιν ἄνδρα γιγνώσκοντα τὰ πολεμικά, τὰς διατάξεις στρατιωτικῶν ταγμάτων, μέγαν πολιτικὸν κατανοοῦντα τὰ τότε ὑπάρχοντα κόμματα, ἀναλογιζόμενον μὲ σαφήνειαν καὶ ἀκριβῆ ἱστορικὴν χρονολογίαν, λαμβάνοντα μέγα ἐνδιαφέρον εἰς τὰ κοινὰ ζητήματα τῆς ἡμέρας καὶ ἀμεταβλήτον εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις του ἐμμένοντα.

Ἔμαθε τάχα ὁ Γουλιέλμος Σαίξπηρ πάντα ταῦτα ἐν Στράτφορδ, ἐκεῖ ὅπου ἓξ μόνον, ἐκ τῶν δέκα ἐννέα γερουσιαστῶν, ἠδύναντο νὰ γράφωσι τὰ ὀνόματά των, ἢ παρὰ τὴν θύραν τοῦ θεάτρου ὅτε ἐκράτει τοὺς χαλινοὺς τῶν ἵππων ἀντὶ ὀλίγων λεπτῶν;

Ἐφ' ὅλης τῆς Ἀγγλίας οὐδὲν ὑπάρχει ἴχνος οὐδεμιᾶς γραφῆς τοῦ Σαίξπηρ, πλὴν τῶν τεσσάρων ἀνωτέρω ὑπογραφῶν του, οὔτε τεκμήριόν τι παρουσιάζεται δεικνύον ὅτι ἦτο κάτοχος βιβλιοθήκης. Ἄρα ἴσως μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ χειρόγραφά του ἀπωλέσθησαν καὶ ὁλοτελῶς κατεστράφησαν; Ἀλλ' ὅμως δὲν δύνανται εἰς τὴν ἀπώλειαν νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ αἱ ἐπιστολαί τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε γράψῃ καὶ ἀπίθανον εἶνε νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οὗτος οὐδέποτε ἔγραψεν ἐπιστολήν. Τὸ δραστήριον καὶ ἐνεργητικὸν πνεῦμα αὐτοῦ, ἡ ποικιλία τῆς πείρας καὶ μαθήσεως, καὶ αἱ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει γνώσεις του, ἅπαντα ταῦτα μαρτυροῦσιν ἄνδρα ζῶντα μεταξὺ εὐπαιδεύτων ἀνθρώπων, καὶ ὅμως, οὐχὶ μόνον ἰδιόχειρόν του ἔγγραφον οὐδὲν ἀνευρέθη, ἀλλὰ καὶ ὅλαι αἱ σύγχρονοι ἀλληλογραφίαι οὐδὲν περὶ αὐτοῦ ἀναφέρουσιν· οὐδέποτε συνανεστράφη μετὰ συγγραφέων, οὐδέποτε παρευρέθη ἐν τῇ Αὐλῇ καὶ οὐδεὶς ποτε ἔλαβεν αὐτὸν ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν ὅπως γράψῃ τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ ἔτι ζῶντος.

Ὅθεν ἀδύνατον εἶνε νὰ συμβιβάσωμεν τὴν ἀμαθῆ καὶ κακοήθη κατάστασιν, τὰ μόνα χαρακτηρίζοντα τὸν Σαίξπηρ, μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ μάθησιν τῶν ἔργων του. Ἀπίστευτον δ' εἶνε ὅτι ὁ μέγας ποιητὴς τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τῶν γραμμάτων διῆλθε τὸν καιρόν του ἄνευ χρήσεως βιβλίων καὶ ὅτι δὲν ἔκαμε συλλογὴν ἐκλεκτῶν τοιούτων ἢ ὅτι, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀληθῶς εἶχεν αὐτά, παρέλιπεν ὅτε ἔγραφε τὴν διαθήκην του, νὰ ἀναφέρῃ τούτους τοὺς συντρόφους του τῆς διανοητικῆς του περιουσίας καὶ μόνον ὅτι ἐνεθυμήθη ἀσήμαντά τινα καὶ καθημερινῆς χρήσεως πράγματα ὡς «wearing apparel» καὶ «a second best bed».

Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τῶν σημειώσεων, χειρογράφων, ἀλληλο-

γραφιῶν, βιβλίων καὶ τοῦ ἡμερολογίου του, οὔτε νὰ συμβιβάσῃ τὴν παντελῆ ἀπροσεξίαν καὶ ἀδιαφορίαν περὶ τῆς τύχης τῶν ἰδίων αὐτοῦ χειρογράφων καὶ μάλιστα ἐκείνων τῶν ἀριστουργημάτων εἰς τὰ ὁποῖα μεθ' ὑπερηφανείας ὁ ἴδιος λέγει:

« Not marble
Nor the gilded monuments of princes
Should outlive this powerful rhyme.

Περὶ τὰ 1586 ἢ 1587 ὁ Σαίξπηρ, ἄγων τότε τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, μετῴκησεν εἰς Λονδῖνον καὶ ἅμα τῇ ἐκεῖ ἀφίξει του, ἂν οὐχὶ πρὸ τῆς ἀφίξεώς του, ἀναφαίνονται τὰ πρῶτά του δράματα, ἐξαίρετα τὸ ὕφος, ἀποδεικνύοντα μεγίστην πεῖραν τοῦ κόσμου καὶ πλήρη ἀκριβῶν πληροφοριῶν· ἀπὸ τοῦ 1592 μέχρι τοῦ 1598 ἐδημοσιεύθησαν ὀκτὼ ἐκδόσεις τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ, μὴ φέρουσαι τὸ ὄνομά του καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιγραφῆς.

Μετὰ πάροδον δὲ δέκα ἐτῶν ἐπέστρεψεν εἰς Στράτφορδ ἀφανὴς γενόμενος πρὸς τοὺς συγχρόνους του. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὀκτὼ ἐτῶν διαμένων ἐνταῦθα μέχρι τοῦ θανάτου του οὐδὲν ἔγραψεν, ἠυχαριστήθη δὲ νὰ μεταβῇ, ἄνευ λόγου, ἀπὸ τῆς παγκοσμίου ἐνεργητικότητος εἰς τὴν ἀφάνειαν τοῦ μικροῦ χωρίου του. Συμφωνοῦσι ταῦτα τῇ φύσει μεγάλου ἀνδρός; Δύναταί τις νὰ φαντασθῇ τὸν μέγαν Ναπολέοντα ἐν μέσῳ τῆς ἀκμῆς τῆς δόξης καὶ τῶν θριάμβων του, ἑκουσίως ἐγκαταλείποντα τὸν θρόνον του, τοὺς στρατούς του καὶ ἀποσυρόμενον εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ γῆν, τὴν Κορσικήν;

Δυνάμεθα ποτὲ νὰ φαντασθῶμεν τὸν Κολόμβον, τὸν Λουθῆρον, τὸν Δάντην, τὸν Γαλιλαῖον, τὸν Ρισχελιέ, τὸν Νεύτωνα ἢ τὸν Βάκωνα εἰς τὴν δόξαν τῶν πνευματικῶν των δυνάμεων ἐγκαταλείποντας πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ κόσμου;

Ἡ παράδοσις ἐλέγχει τὸν βίον τοῦ Σαίξπηρ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου του, ὅπερ δὴ δὲν ἐμφαίνει τὸν συγγράψαντα τὰ ἄσματα τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος.

Ὁ βίος του εἶνε σκοτεινὸς καὶ μυστηριώδης, περὶ τοῦ θανάτου του δὲ τοῦτο μόνον γιγνώσκομεν, ὅτι ἐτελεύτησε προσβληθεὶς ἐκ πυρετοῦ προελθόντος ἐξ ἀκρασίας.

Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ (Pall Mall Magazine).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τῆς «Εἰκονογραφημένης Ἑστίας» θέλομεν δημοσιεύσει ἄρθρον τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου κ. Κωστῆ Παλαμᾶ «Ἡ μετάφρασις τῆς Ὑπατίας — Ἀπάντησις πρὸς τὸ Ἄστυ» μὴ δυνηθέντες νὰ καταχωρίσωμεν αὐτὸ εἰς τὸ παρόν, ἐλλείψει χώρου. Ἐν τῇ ἀξιαναγνώστῳ ἀπαντήσει του ὁ κ. Παλαμᾶς δὲν ἀναιρεῖ μόνον τὰς παρατηρήσεις τὰς ὁποίας ἔκαμε τὸ Ἄστυ ἐπὶ τῆς μεταφράσεώς του, ἀλλὰ λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ θίξῃ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς ἑλληνικῆς ρυθμικῆς καὶ στιχουργίας, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεὶς τῶν παρ' ἡμῖν εἰδημόνων ἔχει πραγματευθῇ ἀκόμη εἰδικῶς.

Ὁ ἰατρὸς Ροῦ

— Ὑπὸ τοῦ Γόλδβικ Σμὶθ ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ μετάφρασις τῶν καλλίστων δραμάτων τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Περὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης ἡ «Ἀτλαντίς», ἑλληνικὴ ἐφημερὶς τῆς Νέας Ὑόρκης, δημοσιεύει τὴν ἑπομένην κρίσιν: «Ὁ κ. Smith εἶνε ἁπλοῦς ἐρασιτέχνης, τούτου ἕνεκεν ἡ μετάφρασίς του, γενομένη μετά τινος ζήλου καὶ ἐλευθερίας ἀγνώστου τοῖς εἰδικοῖς, εἶνε θελκτικὴ ἅμα καὶ ἐπιτυχής. Μετέφρασεν ἐκ τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ὅ,τι τῷ ἤρεσκεν καὶ ὅ,τι ἐδύνατο. Τὰ χορικὰ τὰ ἄφησεν ἐντελῶς διότι κατ' αὐτὸν ὁ διθυραμβικὸς χαρακτήρ των, ἡ ὑψιτενὴς γλῶσσα, αἱ ἀσυνάρτητοι μεταφοραί των, καὶ ἡ ὀλίγον τι ἐζητημένη ἀσάφεια καὶ στρυφνότης, καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν εἰς τὸ ἀγγλικὸν μεταγλώττισίν των. Ἡ μετάφρασις εἶνε ἔμμετρος, διότι ὄντως ὁ πεζὸς λόγος οὐδέποτε δύναται ν' ἀποδώσῃ τὴν ποίησιν παρ' ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀκριβολεξίας, ἃς ἡ ἐποχή μας ἐπιβάλλει τῷ μεταφραστῇ. Ὡς ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἐπιτυχεστάτη φαίνεται ἡμῖν ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Smith κυρίως εἰς τὰς βραχείας ἐρωταποκρίσεις καὶ τὰς ἐπιφωνήσεις, ὧν ἡ ἐπιγραμματικὴ βραχυλογία καὶ ἐκφραστικότης εἶνε τὸ κύριον προσόν. Εἰς ταύτας τὸ ἑλληνικὸν κείμενον φαίνεται ἡμῖν οἱονεὶ ἀναβιοῦν ὑπὸ τὸ ἀγγλοσαξωνικὸν ἔνδυμα ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅπως ἡ ἔκφρασις τῆς Ἠλέκτρας «τὴν μηδὲν εἰς τὸ μηδέν», ἀποδιδόμενον dust to dust—κόνις, τὸ ἀντίστοιχον τοῦ βιβλικοῦ· *γῆ εἰς γῆν*—καὶ τούτων ἀληθῶς ἀπαρατηρήτων. Ἐν πολλοῖς ὅμως, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῷ φιλοσοφικῷ Εὐριπίδῃ, καταπίπτει εἰς ἔνστιχον πεζολογίαν. Ἴσως διότι οὗτος στερεῖται τῆς ὑψιπετείας τῶν δύο μεγάλων προδρόμων του».

— Ὁ διάσημος γάλλος θεολόγος καὶ ἱεροκῆρυξ Διδὸν, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» περιηγήθη ἐσχάτως τὴν Ἑλλάδα, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ὀλυμπίαν, τὰς Μυκήνας, τοὺς Δελφοὺς καὶ τυχὼν παντοῦ θερμῆς δεξιώσεως.

Θεατρικά

Ὑπὸ τοῦ θιάσου τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου, διὰ πρώτην φορὰν ἐδιδάχθη τὴν π. Κυριακὴν ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν «Ποικιλιῶν» τρίπρακτον δρᾶμα πρωτότυπον, βυζαντινῆς ὑποθέσεως, τιτλοφορούμενον ἡ «Μοναχή». Τὸ περιεργότερον τοῦ δράματος τούτου εἶνε ὅτι ἐγράφη ὑπὸ νεαρᾶς κόρης, τῆς Δδος Εὐγενίας Ζωγράφου.